UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Osvojení – složitá cesta k cíli

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracovala:
Magda Nebojsová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Osvojení - složitá cesta k cíli“, zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Ve Vyškově dne 27. 4. 2012 …….
Podpis

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc a kladný přístup, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi a svým rodičům za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím. Mé poděkování patří i všem osvojitelům, kteří mi věnovali svůj čas a ochotně poskytli rozhovory se spoustou cenných zkušeností, postřehů, rad a zjištění a v neposlední řadě bych ráda poděkovala sociální pracovnicí Městského úřadu Vyškov, paní Ladislavě Matysové za odborné rady a pomoc.

Magda Nebojsová

OBSAH

ÚVOD **6**

TEORETICKÁ ČÁST **8**

1. Historie náhradní rodinné péče **8**

1.1 Historický vývoj náhradní rodinné péče – osvojení 8

1.2 Historický vývoj náhradní rodinné péče - pěstounská péče 15

2. Organizace náhradní rodinné péče **20**

2.1 Osvojení (adopce) 21

2.2 Pěstounská péče 25

2.3 Ústavní péče 29

3. Proces osvojení **31**

3.1 Žádost o osvojení 32

3.2 Jednotlivé fáze procesu osvojení 33

3.3 Předadopční péče 36

3.4 Zrušitelné a nezrušitelné osvojení 39

3.5 Nepřímá a přímá adopce 40

3.6 Právní vztahy mezi osvojiteli a osvojencem 42

EMPIRICKÁ ČÁST **45**

4. Výzkum **45**

4.1 Kvalitativní výzkum 45

4.2 Výzkumný cíl 48

4.3 Rozhovory s osvojiteli 48

4.4 Rozhovor se sociální pracovnicí OSPOD 63

4.5 Rozhovor se sociální pracovnicí ústavu 66

Závěr **69**

Resumé **71**

Anotace **72**

Klíčová slova **72**

Literatura a prameny **73**

Přílohy **75**

ÚVOD

Asi každý z nás touží být součástí milující rodiny. A co si vůbec pod pojmem rodina můžeme představit? Pro někoho jsou to rodiče, maminka a tatínek, kteří jsou tady vždy, když potřebujeme poradit, pohladit, pomoci s nějakým problémem, zkrátka Ti nejbližší, kteří nám dali život a jsou tady vždycky pro nás, čekající s otevřenou náručí a srdcem plným lásky, připraveni vyřešit i tu nejbanálnější věc. Součástí rodiny jsou i naši sourozenci, se kterými jsme si hráli, vzájemně se zlobili, ale nedokázali bychom si bez nich představit život, protože po rodičích jsou to ty nebližší osoby, na které se můžeme obrátit a spolehnout. Nedílnou součástí širší rodiny jsou i prarodiče-rodiče našich rodičů, babička a dědeček a samozřejmě vzdálenější příbuzenstvo, sourozenci našich rodičů, tety a strýcové.

Ne každému je bohužel tento luxus jménem RODINA dopřán, a ne každý má to štěstí, že může vyrůstat ve své biologické rodině. To byl také jeden z hlavních důvodů, proč jsem si vybrala jako téma bakalářské práce problematiku a proces osvojení a jeho význam v historii i současnosti. Jedná se o velmi palčivé a citlivé téma, které neoddiskutovatelně patří k problematickým otázkám dnešní společnosti.

V současné době má stále více párů problémy s plodností a s přivedením zdravého dítěte na svět. Chyba může být jak na straně partnerky, tak na straně partnera. V mnoha případech se jedná o zdravotní problém, který naše medicína dokáže řešit a odstranit, a tím umožní mnoha párům naplnit jejich touhu počít vlastní dítě. V některých případech je bohužel i medicína se svými poznatky a zkušenostmi na tyto problémy krátká. V těchto případech se buď páry smíří se svojí diagnózou a snaží se naplnit svůj život jiným způsobem než výchovou a péčí o dítě nebo podlehnou své velké touze a rozhodnou se přijmout do své rodiny „cizí“ dítě, které z nějakého důvodu nemůže vyrůstat ve své biologické rodině.

Partneři, kterým se z nějakého důvodu nedaří počít dítě přirozenou cestou, mají několik možností, jak dosáhnout kýženého cíle a zplodit svoje vlastní dítě. Nechci se zabývat medicínskou problematikou, která nabízí velké množství úkonů, na začátku

kterých je početí a na konci narození vytouženého dítěte. Jsou to různé formy mimotělních oplodnění, dárcovství vajíček nebo spermatu, atd. Já se chci zabývat problematikou jinou, kdy už ani medicína nedokáže párům zajistit a splnit jejich velký sen a oni začnou zjišťovat, jaké mají jiné možnosti, jak by naplnili svou touhu po dítěti a rodině. A právě tady nastupuje možnost osvojení dítěte nebo možnost pěstounské péče, tzn. přijetí cizího dítěte a vytvoření nové rodiny.

Bakalářská práce se zaměřuje na vymezení pojmů vztahujících se k náhradní rodinné péči, její pojetí v historii a v současnosti a především nedostatečnou informovanost o všech možných formách a legálních možnostech náhradní rodinné péče a přílišnou složitost, byrokracii a dlouhé lhůty při vyřizování. Hlavním mottem náhradní rodinné péče by mělo být umístění dítěte do rodiny, co možná nejdříve, aby nedošlo k narušení psychiky dětí, k psychické deprivaci dlouhým pobytem v ústavu, ale praxe je bohužel jiná.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat a specifikovat proces osvojení jako formu náhradní rodinné péče v minulosti i v současnosti, práva a možnosti osvojitelů v rámci procesu osvojení, jednotlivé kroky osvojení a vzniklé právní vztahy mezi osvojitelem a osvojencem a především popsat a upozornit na přílišnou složitost a někdy i necitlivost a byrokracii v procesu osvojení.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Historie náhradní rodinné péče

Tato kapitola je zaměřena na přiblížení historického vývoje procesu osvojení a pěstounské péče, který byl velmi složitý a předcházel stavu, který se v naší zemi praktikuje v současné době. Následovat bude kapitola, která se bude již přímo věnovat tématu a procesu náhradní rodinné péče-osvojení.

1.1 Historický vývoj náhradní rodinné péče - osvojení

Za nejstarší právní tradice vedoucí k osvojení lze považovat tradice z antického Říma již v době republiky. Osvojit dítě mohli jen muži, kteří byli považováni za hlavu rodiny-*pater familias* a měli v rodině dominantní postavení, což bylo v souladu s pojetím rodiny jako jednoty osob a majetku. Otec dítěte, ať vlastního či nevlastního, měl právo rozhodovat o jeho životě nebo smrti. Později mohly adoptovat i ženy. Hlavní důvody pro osvojení bylo v tehdejší době zajištění pokračování a zachování rodu a majetku, proto se adopce praktikovala především ve vyšších společenských kruzích. Věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem musel být minimálně 18 let a zvláštností byla možnost osvojit i dospělého člověka. Původně se totiž osvojení na nezletilé osoby vůbec nevztahovalo. Vztah mezi osvojencem a osvojitelem byl podobný vztahu mezi vlastním dítětem a jeho rodiči.

Na základě římského práva byly později formulovány právní podmínky osvojení téměř ve všech pozdějších právních řádech v Evropě a bývá označováno za **první fázi**, kdy byl na prvním místě především **zájem osvojitele**.[1]

Ve středověku došlo ke stagnaci procesu osvojení, které bylo způsobeno chudobou, vysokou porodností a nízkou hodnotou lidského života. S nástupem novověku, humanismu a osvícenství se proces osvojení opět dostává do popředí.

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 17 s.

Vznikají nalezince a útulky pro opuštěné děti. Křesťanství se snaží upozornit na barbarské činy páchané na dětech, čímž došlo k zásadnímu obratu v postoji k dětem a velkou roli zde hraje milosrdenství. Tato doba bývá označována za **fázi druhou**. Děti jsou formálně adoptování především šlechtou, která se snaží zajistit patřičný společenský status pro levobočky v panovnických rodinách, bezdětní manželé potřebují prostřednictvím dětí zajistit své jméno a majetek nebo si chtějí zajistit náhradu za svoje zemřelé děti. Obyčejní lidé se cizího dítěte ujali většinou z finančních důvodů, ale brali je především jako levnou pracovní sílu.[1]

Zprávy o nejstarším útulku pro opuštěné děti jsou z roku 335 z Konstantinopole. Z podnětu milánského arcibiskupa byl v roce 787 založen historicky první nalezinec v jím zakoupeném domě. Rozhodnutím hodnostářů z Rouenu, bylo zachránit co nejvíce dětí, a proto vybídlo kněze, aby se ve svých kázáních zaměřili na osudy nechtěných dětí a vybízely matky, které chtějí svoje děti odložit, aby tak učinily a své děti přinesly do kostela, kde byly k tomuto účelu zřízeny zvláštní mramorové mísy tzv. torna. Jejich princip byl takový, že matky mohly své dítě odložit v noci, tajně a nepozorovaně do schránky zabudované ve zdi kláštera a jeho otočením se dítě dostalo dovnitř. Takto odložených dětí se následně ujímali zbožné osoby. V tzv. „otáčidlech“, „tornech milosrdných“, můžeme spatřovat podobu s dnešními baby-boxy (schránky pro odložené děti), které jsou budovány ve zdravotnických zařízeních.[2]

V roce 1638 byl založen nalezinec v Paříži, za jehož zakladatele je považován Vincent de Paul, který byl později prohlášen za svatého. Nalezince byly velkou zásobárnou dětí pro adopci a později i pro pěstounskou péči. Za zakládáním nalezinců byla většinou snaha o záchranu dítěte a ukončení jeho zneužívání nebo mrzačení, které bylo na dítěti vykonáno schválně s vidinou zisku z jeho následného vzezření, které mělo budit soucit a získávat tím almužnu pro své „rodiče-majitele“. Život a osud opuštěných dětí a sirotků byl žalostný. Většinou byli levnou pracovní silou a nezřídka se z jejich středu vytvořily zločinecké bandy, které tvořily spodinu společnosti.[3]

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 17 s.
[2] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 12 s.
[3] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 18 s.

V době osvícenství a v následujícím století se nalezince staly obecnou potřebou. Tato doba bývá označována za **fázi třetí**. Zakládání nalezinců má souvislost s nastupujícím racionalismem ve filozofii, ekonomice i v sociální politice tehdejší doby. V roce 1784 byl založen vídeňský nalezinec. Vyšší formou než nalezince jsou nově vznikající sirotčince, které mají podobu **ústavní péče**. Na prvním místě již není pouze záchrana života dítěte, ale jeho **řádná výchova**.[1]

První instituce, která pečovala o osiřelé a opuštěné děti u nás byl Vlašský špitál založený na počátku 16. století Italy pobývajícími v Praze. Měl velké finanční problémy a byl zcela závislý na dobročinnosti. Dne 15. 1. 1762 byl zřízen jako státní instituce Marií Terezií. Marie Terezie a především Josef II. propagovaly ústavní výchovu sirotků v kolektivu. Na chod pražského sirotčince musela přispívat pražská města. V roce 1883 bylo v Čechách 21 institucí tohoto zaměření a to jak veřejné, tak i soukromé. V těchto zařízeních ovšem byla velká úmrtnost a to většinou malých dětí.[2]

V roce 1789 byla otevřena nová zemská porodnice a nalezinec u sv. Apolináře v Praze. Zemská porodnice byla veřejnou institucí a rodily v ní převážně nemajetné matky a matky, které porodily nemanželské děti. Prioritou provozovatelů nalezince bylo dostat děti co nejdříve do rodiny, a to buď do osvojení, nebo do placené pěstounské péče. V této snaze lze spatřovat naprosto stejnou potřebu jako dnes. Osvojení a pěstounská péče měly dítě zachránit před ústavní péčí, a to mnohdy znamenalo záchranu jeho života, vzhledem k úmrtnosti, která byla v těchto zařízeních veliká. Od té doby uplynulo hodně vody a ústavní péče je v současnosti nesrovnatelná, ale myšlenka zůstává stále stejná, tzn., aby dítě bylo co nejdříve předáno do osvojení nebo do pěstounské péče.

Byl to **předvoj pěstounské péče**, na základě dekretu ze dne 18. 9. 1788. Účelem již nebylo děti sdružovat hromadně v nalezincích a sirotčincích, ale zajistit jim umístnění do rodiny. Novorozené děti byly ponechány matce nebo kojné do doby než

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 18 s.
[2] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 13 s.

bylo možné je umístit ve venkovské péči. Nová zemská porodnice a nalezinec u sv. Apolináře byl sloučen s Vlašským nalezincem v jednu instituci. Byly dány pravidla pro pěstouny a zakomponovány do knížky, kterou obdržel každý z nich. Tehdejší pravidla se hodně podobala dnešním předpisům. Nalezenci byli vydáváni vdaným nebo ovdovělým pěstounkám, které za svoji péči pobíraly plat. V určeném čase se měly dostavit do zemského nalezince a musely předložit vysvědčení způsobilosti, které bylo ověřené farním a obecním úřadem, potvrzení obvodního nebo obecního lékaře. Lékař měl za úkol zjistit nejen způsobilost pěstounky ke kojení a fyzickou způsobilost rodiny, ale také způsobilost bydlení. Obecní a farní úřady ověřovaly, zda je rodina způsobilá mravně a také, zda není za pěstounstvím pouze finanční důvod a rodina disponuje i nějakým dalším příjmem mimo plat za péči o dítě.

Paradoxní bylo, že děti svěřené do pěstounské péče si mohli pěstouni ponechat ve své péči, ale již zdarma, a nebo je těsně před dovršením věku šesti let (osm dní před jejich šestými narozeninami) měli vrátit zpět do nalezince a mohli si vzít jako „náhradu“ jiné dítě. Opět museli doložit všechny doklady, tak jako na začátku při přebírání dítěte do pěstounské péče. Nebyl zde vůbec brán ohled na city, pocity a především psychické rozpoložení dětí. V mnoha případech děti zůstaly v rodině pěstounů, kteří je raději i přes svoji bídu, přijali za vlastní.

Na základě občanského zákoníku z roku 1811 mohl být osvojitelem pouze muž starší padesát let. Až na základě novely z roku 1914 mohla dítě osvojit i žena a věk se snížil na čtyřicet let. Pokud dítě osvojoval pouze jeden z dvojice, musel mít souhlas partnera, ale jak při udělení souhlasu s osvojením, tak v souvislosti s přijetím dítěte do rodiny měl rozhodující slovo vždy muž.[1]

Na Slovensku byla situace odložených dětí závislá na dobročinnosti a charitě církevních institucí, které vznikaly u klášterů nejrůznějších řádů. Na Slovensku se uplatňovalo uherské právo. V roce 1901 vyšel zákon o ústavní péči o mládež. Státní správou byly zřízeny v Uherském království státní dětské domovy v Košicích a v Rimavské Sobotě. Dokud nebyly děti předány domovu, měly za povinnost o děti

[1] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 15 s.

pečovat obce, které musely také hlásit poručenskému soudu základní údaje o dětech. Dětský domov byl povinen snažit se, aby byly děti co nejdříve umístěny do osvojení nebo do pěstounské péče. Hlavní důvod byl ekonomický, jelikož dítě v ústavní péči bylo pro státní zřízení finančně náročnější než umístění dítěte do náhradní rodinné péče.

U pěstounů mělo být dítě do svých patnácti let, tzn. do doby než by bylo schopno se samo živit a státní domov měl mít nad dítětem určitý dohled. Do sedmi let bylo výživné na děti hrazeno státem a následně až do věku patnácti let hradila výživné domovská obec. Pokud se nepodařilo dítěti staršímu patnácti let najít obživu, nenašlo práci, učení nebo nebylo přijato pěstouny, muselo se vrátit do obecního chudobince na náklady domovské obce.

Zvláštností v systému osvojení, přestože Československo byl jeden stát, bylo rozdílně uplatňované právo. V Čechách a na Moravě se uplatňoval rakouský zákoník, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi uherské právo. Jednu z rozdílností lze spatřovat například v tom, že minimální věkový rozdíl mezi osvojiteli a osvojencem byl v Čechách 18 let a na Slovensku 16 let. Na základě přijetí nového zákona č. 56/1928 Sb., který sjednotil právní předpisy, měl rozhodující slovo muž a jeho názor byl brán jako ten jediný a správný.

Náhradní rodinnou péčí se začíná zabývat veřejnost i státní legislativa pokaždé s přílivem sirotků po velkých a dlouhých válkách. Příliv sirotků byl jak po válkách napoleonských, tak po 1. světové válce. Toto období, období první republiky, je označováno jako **čtvrtá fáze** v historii osvojení. Osvojení je ve většině evropských zemí upraveno zvláštními zákony. V procesu osvojení se začínají uplatňovat další vědy jako pedagogika, psychologie, dětské lékařství a rozvíjí se interdisciplinární věda o dítěti tzv. pedologie. Za hlavního představitele této vědy je považován profesor pedagogiky Cyril Stejskal. Do popředí se dostává nejen zájem osvojitelů, ale především **blaho dítěte**, což se stalo hlavním cílem v nové republice.[1]

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 21 s.

V období první republiky se pěstounská péče uplatňovala v několika variantách. České zřízení se nechalo inspirovat Francií, která se snažila po ukončení první světové války zabezpečit válečné sirotky a na základě aktivity Podpůrného fondu legionářského vznikl „Dům dětství“ určený pro sirotky legionářů v Horním Krnsku u Mladé Boleslavi. Velký důraz byl kladen na rozvíjení tělesné a estetické výchovy. „Dům dětství“ zanikl 1. 9. 1923 kvůli osobním sporům.

V období první republiky se rozvíjelo osvojení i pěstounská péče. Dětské domovy nebyly určeny pro trvalý pobyt dětí v těchto zařízeních, ale měly plnit funkci záchytnou a diagnostickou. Po krátké době děti odcházely do osvojení, pěstounské péče nebo do zařízení pro „úchylnou mládež“. Domovy byly určeny pro malé skupiny dětí, maximálně do dvaceti dětí.

Dále existovaly sirotčince, kde děti pobývaly delší dobu. Na řadu přichází tzv. pěstounská péče nalezenecká. Ústavy děti svěřovaly pěstounům nejprve do 10 let, později do 16 let, a pak se dítě do ústavu zase vracelo. Opět se nikdo nezabýval psychickými pocity dětí plynoucích z těchto změn. Druhou formou byla tzv. státní pěstounská péče, kterou řídil a kontroloval úřad Okresní péče o mládež. Další variantou byla pěstounská péče v tzv. „dětských koloniích“. V rámci jednoho místa nebo jednoho správního okresu byly několika rodinám svěřeny děti a to Okresní péčí o mládež. Úřad těmto rodinám pomáhal a podporoval je. Poslední formou pěstounské péče byla péče, která vznikla na základě soukromé dohody mezi rodiči a blízkými příbuznými dítěte, většinou prarodiči.

V období druhé světové války se snížil počet dětí v pěstounské péči. V době protektorátu Čechy a Morava bylo na základě iniciativy jednotlivce, britského úředníka Nicholase Wintona, zachráněno 669 děti z židovských rodin, které odcestovaly do Anglie. Výběr pěstounů na britské straně v podstatě neprobíhal. Důležité bylo finanční zajištění pro děti-cestovní výdaje, víza, poplatky a úplatky pro gestapo v Praze a především ochota přijmout tyto děti do své rodiny a zajistit jim péči, výchovu a vzdělání.[1]

[1] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 15 s.

Období po 2. světové válce bývá označováno za **pátou fázi**. Na základě zákona o právu rodinném č. 265/1949 byl zrovnoprávněn vztah muže a ženy ve společnosti a vztah manželského a nemanželského dítěte. Zákon o rodině č. 52/1955 kladl velký důraz na socialistickou výchovu, což negativně ovlivnilo výběr osvojitelů.

V roce 1950 byla zrušena pěstounská péče s výjimkou péče příbuzenské, která byla možná jen na základě soukromé dohody mezi rodiči a pěstouny, a do které nezasahoval soud. Všechny ostatní formy byly zrušeny na základě rozhodnutí ministerstva sociální péče. S přijetím novely zákona č. 15/1958 byly zavedeny dva dodnes platné druhy osvojení-zrušitelné a nezrušitelné osvojení. V prvních letech po skončení války u nás byla preferována kolektivní výchova před výchovou rodinou, což se ovšem změnilo roku 1963 přijetím **zákona o rodině**. Na základě nově přijatého zákona se rodina opět dostává do popředí v rámci výchovných institucí, což sebou nese i nové možnosti při osvojení, pěstounské péči a dalších forem náhradní péče o dítě.[1]

Prioritní není hledat pro danou rodinu vhodné dítě, ale hledat pro určité dítě vhodnou rodinu a to je velký krok směřující k zásadě, že zájem a blaho dítěte jsou nyní na prvním místě.

V souvislosti se společenskými změnami roku 1968 a velkým zájmem, který vzbudil televizní pořad, se začaly budovat SOS vesničky. Jednalo se o sdružení, jehož vizí bylo vybudovat cca 7 vesniček, v každém kraji jednu, ale do devadesátých let se podařilo zrealizovat pouze dvě. Do vesniček byli přijímáni sourozenci i jednotlivci, kteří nebyli vhodní k osvojení, nebo o ně nikdo neprojevil zájem. V rámci vesniček byla dětem přidělena „matka“-trvalá vychovatelka. Většinou se jednalo o bezdětnou ženu. Mužský vzor zde zastával vedoucí vesničky, který dohlížel na administrativní záležitosti a zajišťoval chod vesničky. Dalšími osobami byly tzv. tety, které pomáhaly „matce“ s péčí o děti.[2]

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 21 s.
[2] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 21 s.

Od 1. 6. 1974 začal platit Zákon č. 50/1973 Sb. o pěstounské péči, který byl později několikrát novelizován. Obnovil pěstounskou péči, nároky a vztahy mezi pěstouny a dítětem a výběr pěstounů.

O osvojení a pěstounské péči rozhodoval i nadále soud. Podklady pro soudní jednání připravovali národní výbory, oddělení péče o dítě. Výběr nejvhodnější rodiny pro dané dítě řešil tzv. poradní sbor při odboru sociálních věcí krajských národních výborů. Tvořily ho pracovnice péče o děti, ředitelé dětských domovů, psychologové, kteří vyšetřovali jak žadatele, tak děti.

V roce 2000 vstoupila v platnost nová norma a to Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení nebo tzv. Haagská úmluva. Jedná se o možnost mezinárodního osvojení. Haagská úmluva a zákon č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí řeší podmínky osvojování dětí z České republiky do zahraničí a naopak ze zahraničí do České republiky. Dítě je přednostně osvojováno v zemi původu a do ciziny je osvojováno až po té, kdy se nenajdou vhodní osvojitelé. Orgán, zodpovědný za tento proces a dodržení všech pravidel a zákonů při osvojení dítěte do zahraničí, je Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně. [1]

1.2 Historický vývoj náhradní rodinné péče – pěstounská péče

Historické počátky procesu osvojení lze spatřovat v odkládání nechtěných a přespočetných dětí a s tím souvisejícího následného zakládání sirotčinců a nalezinců. Za předchůdce pěstounské péče lze naopak považovat instituci kojných. V souvislosti se šlechtou a vznikem tzv. vyšší třídy byla instituce kojných hojně využívána. Manželky šlechticů se při zachovávání rodu sice musely smířit s těhotenstvím a porodem, ale kojení se mohly díky své finanční situaci nebo jiným výhodám pro kojné vyhnout a přesunout tak tuto činnost na někoho jiného, jelikož ideálem ženské krásy rozhodně nebyla těhotná nebo dokonce kojící žena. Instituce placených kojných a posléze i chův,

[1] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 22 s.

opatrovnic a pěstounek se objevila již v Římě a ve starověku v městských státech. Tehdy kojné nabízely svoje služby manželkám patriciů pod sloupem Columna Lactaria.

Kojné a chůvy byly součástí služebnictva panovnických dvorů ve středověku a v některých případech byly přijímány jako sloužící i ve šlechtických sídlech a domácnostech bohatých měšťanů. Např. ve Francii bylo zavedenou praxí v době renesance svěření dítěte najaté kojné na venkově na dva roky, a pokud dítě přežilo, což bylo spíše výjimečné, tak ho rodina po dvou letech přijala zase zpět.

S hromadným zakládáním nalezinců na konci 18. století v době osvícenství se vývoj pěstounské péče pohnul trochu kupředu, ale institut placených kojných a chův existoval stále. V té době se ale změnil institut kojných v úřední název „pěstouni“. Kromě soukromých iniciativ se začíná projevovat vliv a zásah státu prostřednictvím úředních orgánů. Princip zůstává stejný a to takový, že dítě z nalezince, je brzy po narození odesláno na venkov ke kojné do velmi nepříznivých poměrů, jak hygienických, tak ekonomických, a je zde vychováváno již ne dva roky, ale zůstává zde po dobu šesti let. [1]

Z dnešního pohledu lze konstatovat, že s psychologického hlediska byl pobyt dítěte mimo rodinu u kojné na venkově pro dítě velmi neblahý, jelikož se dostalo do prostředí mnohdy zanedbaného, jak po stránce hygienické, tak finanční. Svou roli zde sehrává i psychická deprivace dítěte, jeho odloučení ze své biologické rodiny a následný návrat zpět, měly určitě špatný vliv jak na dítě, které bylo nuceno opustit bezpečí rodiny, aby se do ní po více jak dvou letech opět mohlo vrátit, což byl velmi traumatizující zážitek, tak na rodiče, kteří si museli na dítě opět zvykat a mnohdy docházelo k citovému odcizení a nepřijetí dítěte.

V nalezencích v Rakousku byla velká úmrtnost dětí. Pouze 15 % dětí se dožilo věku 10 let. Instituce kojných postupně přecházela v pěstounskou péči. Nalezinec byl financován zemským fondem a z těchto peněz byla hrazena i následná pěstounská péče. Zemská porodnice, zvaná Červený dům, předávala děti do pěstounské péče pouze osm

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 26 s.

dní po jejich narození. Pěstounka musela být zdravá, částečně majetná, což musela prokázat vysvědčením. Většinou se jednalo o chudé ženy, pro které byla hlavní motivací finanční podpora poskytovaná ústavem. Na rozdíl od dnešní praxe byla finanční podpora poskytována sestupně s věkem dítěte, tzn., o čím mladší dítě bylo pečováno, tím větší byla poskytována částka na jeho péči. Pokud následně o dítě pečovala vlastní matka, dostávala pouze 2/3 ošetřovného a to pouze do čtyř let věku dítěte. Tato péče byla samozřejmě upřednostňována.

Pěstounka musela každý měsíc prokázat, že dítě stále žije a to doložením potvrzení od obecního faráře. Teprve na základě tohoto potvrzení jí byla předána odměna za péči. Pražským nalezincem byli placeni dva lékaři, kteří měli dohlížet na výkon pěstounské péče. Jeden z lékařů měl na starosti oblast od Prahy směrem k západu a druhý od Prahy směrem k východu, ale pouze ve vzdálenosti dvou hodin cesty. Návštěva v rodině měla být vykonána vždy jednou za dva měsíce.

S dosažením šesti let muselo být dítě vráceno zpět do ústavu. Pěstouni se mohli rozhodnout dítě do ústavu nevracet a ponechat si ho ve své péči. Tato možnost samozřejmě existovala, ale již bez finanční odměny poskytované ústavem. Z ústavu se děti umísťovali do kláštera šedých sester v Karlíně. Tento klášter byl pro děti v podstatě přechodnou stanicí do doby, než byly poslány zpět do své domovské obce, kde byly výjimečně umístěny do rodiny, která se o ně přihlásila, a která měla dítě posílat do školy a připravit ho na určité řemeslo a vést ho k práci. Většinou však děti skončily v pastoušce, kde pomáhaly pastýři, starali se o ně střídavě v různých domech nebo skončily jako žebráci.[1]

Na základě zemského chudinského zákona z roku 1868 jsou zřizovány okresní sirotčince. V roce 1902 byl Zemským výborem v Čechách pro děti a mládež zřízen sirotčí fond. Od roku 1904 byly postupně zakládány Okresní komise pro péči o mládež, v jednotlivých okresech, které se měly starat o opuštěné a osiřelé děti. V roce 1908 vzniklo ve Vídni říšské Ústředí péče o mládež. Ve stejném roce byla v Praze založena samostatná Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Česká

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 28 s.

zemská komise pro péči o mládež sdružovala odborníky z různých oborů a koordinovala činnost Okresních komisí péče o mládež. V roce 1910 bylo těchto komisí 31, ale již o osm let později jich bylo 138 a ve své správě měla 15 ústavů.

Po roce 1918 navázala Československá republika v péči o děti na stav, kterého bylo dosaženo v období Rakousko-Uherska. Okresní komise byly nahrazeny Okresní péčí o mládež, která se měla i funkci výkonnou. V její kompetenci byla starost a péče o opuštěnou a osiřelou mládež. Česká zemská komise se stala Zemským ústředím péče o mládež. V roce 1931 existovalo 24 okresních sirotčinců a 60 dětských domovů, které byly určeny pro přechodný pobyt dětí. Děti zde byly umisťovány dočasně, krátkodobě a následně byly předány zpět do vlastní biologické rodiny nebo byly předány do péče vhodných pěstounů či osvojitelů. Pokud ani jedna z těchto variant nepřicházela v úvahu, skončily děti v ústavní péči pro starší děti nebo byly umisťovány do zařízení pro úchylnou mládež, jak bylo v tehdejší době označováno zařízení pro děti, které potřebovaly zvláštní výchovnou a výukovou péči.[1]

Pěstounská péče se tedy dělila na čtyři typy:

1. **Pěstounská péče „nalezenecká**“. Tato péče navazovala na pobyt dítěte v sirotčinci nebo nalezinci a spočívala ve svěření dítěte již ne pouze ženě - pěstounce, ale manželům, kteří dítě vychovávali a starali se o něho pouze do určitého věku. Po té bylo dítě opět navráceno zpět do ústavu. V pražském nalezinci byli děti v péči pěstounů do 10 let, později až do 16 let. Výběr pěstounů a následný dohled nad péčí o svěřené děti měl v kompetenci přímo ústav na základě tzv. ústavního poručenství.

2. **Pěstounská péče řízená a kontrolovaná.** Tuto péči řídily a kontrolovaly Okresní péče o mládež. V roce 1921 byl přijat nový zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. Na základě tohoto zákona museli pracovníci Okresní péče o mládež zajišťovat a vyhledávat spolehlivé pěstouny, kteří byli nejenom

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 29 s.

morálně bezúhonní, v dobré psychické i fyzické kondici, ale měli také trvalé zaměstnání, stálé bydliště a byli schopni dítěti zajistit řádnou výchovu.

3. **Pěstounská péče v tzv. koloniích.** Tato forma vznikla na Moravě, ale rychle se rozšířila i do Čech. Tyto rodinné kolonie byly zakládány na základě vyhledání vhodných rodin sociálními pracovníky a to v určité obci, v několika sousedních obcích nebo v okrese. Jednalo se o 1520 rodin, kterým byly děti svěřeny do pěstounské péče. Plánem a hlavním úkolem bylo pomáhat těmto rodinám s výchovou dětí a výhovou právě bylo umístění těchto rodin v těsné blízkosti, což mělo být pozitivní i z důvodu kontroly v rodinách. Okresní péče o mládež spravovaly na začátku dvacátých let 16 rodinných kolonií, ale v roce 1937 jich už bylo 24.

4. **Pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny (bez soudního jednání).** Tento způsob později přešel ve svěřování dětí prarodičům nebo dalším příbuzným. Tento typ péče byl jako jediný převzat z doby první republiky a přetrval až do sedmdesátých let.

Po druhé světové válce a především po roce 1948 se v rámci pěstounské péče odehrály největší změny. Nalezince byly přejmenovány na ústavy péče o dítě, byly zrušeny Okresní komise péče o mládež i jejich Zemská ústředí, byla ukončena činnost všech dobročinných sdružení a v podstatě byl kompletně zrušen celý systém péče o opuštěné, osiřelé a ohrožené děti. Pěstounská péče byla v roce 1950 kompletně zrušena, mimo péče příbuzenské a k jejímu obnovení došlo opět až po 23 letech.[1]

[1] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 30 s.

2. Organizace náhradní rodinné péče

Tato kapitola se zaměřuje na různé formy náhradní rodinné péče v současném pojetí.

K přijetí opuštěných dětí do náhradních rodin docházelo po staletí a byla to praxe, kterou používali různé kultury. Staletí ověřily, že jako nejlepší a osvědčený způsob jak pomoci dítěti, které se ocitlo bez domova, zázemí a jistoty, je nalezení nové náhradní rodiny, která mu zajistí ty nejzákladnější potřeby - zdravotní, sociální a psychické.[1]

Náhradní výchovná péče - je formou péče o děti, které nemohou žít a být vychovávány z nejrůznějších důvodů ve své biologické rodině. Většinou se jedná o ústavní péči, ve které jsou děti až do své dospělosti.

Náhradní rodinná péče - je formou péče o děti, kdy jsou děti vychovávány tzv. „náhradními“ rodiči v prostředí, které nejvíce odpovídá životu v přirozené biologické rodině. V tomto případě se jedná o osvojení (adopci) a pěstounskou péči.[2]

V České republice žije nemalé procento dětí, které nemohou žít a vyrůstat ve své vlastní biologické rodině. Část z nich tvoří děti, které jsou úplní sirotci, ale těch je skutečně minimum. Jsou to děti, kterým oba rodiče nebo jeden z nich zemřel. Převážnou většinu tvoří děti, které svoji vlastní biologickou rodinu mají, ale ta se o ně z nejrůznějších důvodů nemůže, nechce nebo neumí postarat, a proto musí žít a vyrůstat mimo ni. V těchto případech mluvíme o tzv. sociálně osiřelých dětech, které mají matku i otce nebo případně jen jednoho z nich, ale z nějakého důvodu nezvládají, nejsou schopni nebo nechtějí péči o dítě zajišťovat.[3]

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., VANČÁKOVÁ,M., Adopce.com. Průvodce náhradní rodinnou péčí. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 2 s.
[2] MATĚJČEK, Z. a kol., Náhradní rodinná péče, Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 31 s.
[3] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., VANČÁKOVÁ M., Adopce.com. Průvodce náhradní rodinnou péčí. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 3 s.

Každé dítě má svého zákonného zástupce, kterým jsou většinou rodiče. Jestliže rodiče z nějakého důvodu v této roli selžou, musí jeho zájem začít hájit někdo jiný. A právě pro tyto případy jsou tady zaměstnanci různých institucí - sociální pracovníci, pracovníci kojeneckých ústavů, dětských center, dětských domovů, lékařů, psychologů, soudců a další pracovníci, kteří se podílejí na hájení zájmu opuštěného dítěte. Jejich cílem je zajistit opuštěnému dítěti život, péči a výchovu v prostředí, ve kterém může prospívat, a tím bývá zajištění nové rodiny formou osvojení nebo pěstounské péče.

Zajištění nové rodiny opuštěnému dítěti má svoje pravidla a stanovený postup, na konci kterého je vznik nové rodiny. Tomu všemu ovšem předchází období příprav, prověřování a posuzování budoucích osvojitelů a pěstounů, což je nejdůležitější úkon z celého procesu. Výběr nejvhodnější rodiny pro konkrétní dítě je nejzásadnější a je šancí pro další život opuštěného dítěte.

Náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou, což vyplývá z platných právních předpisů, jak v České republice, tak z mezinárodních úmluv.[1]

2.1 Osvojení (adopce)

Slovo adopce znamenalo „vyvoliti“, což v minulosti znamenalo, že rodiče si svoje děti vyvolili. Dnes je tomu právě naopak. Pro opuštěné jsou děti vybíráni noví náhradní rodiče.

V současnosti se stále používají oba výrazy, osvojení i adopce. Především u laické veřejnosti je používán výraz adopce. Osvojení je v našem státě považováno za nejvyšší možnou a nejčastěji realizovanou formu náhradní rodinné péče. Nejdůležitější je skutečnost, že osvojením získávají osvojitelé (tzn., ti kteří požádali o zprostředkování této formy náhradní rodinné péče) stejná práva a povinnosti k převzatým dětem, jako jejich biologičtí rodiče. Při osvojení dítěte přecházejí veškerá práva a povinnosti na osvojitele a zanikají rodičovská práva a povinnosti, neboli

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., VANČÁKOVÁ M., Adopce.com. Průvodce náhradní rodinnou péčí. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 2 s.

rodičovská zodpovědnost, biologických rodičů. Tyto práva a povinnosti přecházejí na osvojitele v plném rozsahu.[1]

Osvojení je nejvyšší forma náhradní rodinné péče, při které dítě získává úplně novou rodinu, vznikají nové příbuzenské vztahy a vztahy k původní rodině zanikají. Každé dítě má samozřejmě svoji minulost, která se tak jako tak v pozdější době neodvratitelně objeví v jeho životě, ale přijetím do nové rodiny získává šanci na nový život a především svoji další budoucnost.

K osvojení je nutný souhlas zákonného zástupce osvojovaného dítěte (většinou rodiče). V některých případech musí být před zahájením řízení o osvojení v samostatném zvláštním řízení rozhodnuto, že tento souhlas není potřeba. Pokud je dítě schopno posoudit dosah osvojení, musí soud opatřit i souhlas dítěte, pokud by tím nebyl zmařen účel osvojení. Souhlas s osvojením je nutný i v případě, že rodič dítěte je sám nezletilý.

Rodiče mohou být zbaveni rodičovské zodpovědnosti soudně v případě, že zneužívali svou rodičovskou zodpovědnost, její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbávali nebo nemají plnou způsobilost k právním úkonům a to na základě návrhu na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti podává většinou obecní úřad obce s rozšířenou působností. Toto řízení může být zahájeno i bez návrhu, pouze na základě nějakého podnětu. Jestliže dítě nemá zákonného zástupce (alespoň jeden z rodičů), je soudem ustanoven opatrovník, který dítě zastupuje v řízení o osvojení. Pokud rodiče dali souhlas s osvojením předem (bez vztahu k určitým osvojitelům), řízení o osvojení se neúčastní a také v tomto případě se dítěti ustanoví opatrovník.[2]

Dokud není vyřešeno, zda je dítě vhodné k osvojení, může být dítě umístěno do péče budoucích osvojitelů na jejich náklady nebo do státem garantované pěstounské péče. V těchto případech musí být tito lidé prověřeni a musí být zařazeni jako vhodní uchazeči pro osvojení i pro pěstounskou péči. Tento způsob se týká uchazečů, kteří jsou

[1] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 42 s.
[2] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., VANČÁKOVÁ M., Adopce.com. Průvodce náhradní rodinnou péčí. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 4 s.

ochotni přijmout dítě do jakékoliv formy náhradní rodinné péče a jsou také smířeni s tím, že biologická rodina bude znát jejich bydliště i identitu. Tato forma je nejvýhodnější pro dítě, protože zkrátí pobyt dítěte v ústavu na minimum nebo se mu úplně vyhne.

Děti, které mohou být svěřeny do nové náhradní rodiny, přicházejí:

- z původní rodiny
- z porodnice
- z kojeneckého ústavu
- z dětského domova
- ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- ze zařízení pro osoby se zdravotním postižením
- z azylového domu

Všechny tyto děti mají naprosto stejné potřeby jako ostatní děti. Chtějí být milovány, být v bezpečí, mít zajištěnou výchovu a vzdělání, zdravotní a sociální péči a toto všechno jim může zajistit jejich nová náhradní rodina, která by měla dítě přijmout i s jeho specifickými potřebami a projevy. Začátek jejich života byl mnohdy velmi neradostný a náročný. Jsou to děti z nechtěných těhotenství, z nefunkčních rodin, které si musely projít ústavní péčí se všemi důsledky, které s sebou tato péče nesla, a proto na ně musí být nová rodina řádně a dobře připravena.[1]

Osvojení je uzákoněno v zákoně o rodině a rozlišuje dvě základní formy:

- osvojení prosté, bývá označováno jako osvojení 1. stupně nebo také zrušitelné
- osvojení nezrušitelné, bývá označováno jako osvojení 2. stupně (vyššího) nebo také nezrušitelné[2]

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., VANČÁKOVÁ M., Adopce.com. Průvodce náhradní rodinnou péčí. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 3 s.
[2] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 42-43 s.

Osvojit lze pouze právně volné dítě. V praxi to znamená, že osvojit lze pouze takové dítě, u kterého rodiče – zákonní zástupci dali písemný souhlas s tímto aktem. Písemný souhlas mohou rodiče udělit nejdříve 6 týdnů po narození dítěte. Tato lhůta odpovídá období šestinedělí, kdy se rodiče můžou rozmyslet. U matky se mohou projevit hormonální změny, které mohou ovlivnit její rozhodování. Písemný souhlas se uděluje před soudem nebo před orgánem sociálně-právní ochrany dětí na úřadech obcí s rozšířenou působností – městských úřadech a magistrátech. Ve většině případů se jedná o podpis souhlasu s osvojením k neurčitým osvojitelům. Tzn., že rodiče budoucí osvojitele neznají. Před soudem však může být vysloven souhlas s osvojením ke konkrétním osobám, které mohou být navrženi přímo biologickými rodiči. Pokud byl dán souhlas s osvojením, kdy nejsou známi budoucí osvojitelé, provádí výběr uchazečů vhodných pro osvojení určitého konkrétního dítěte příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Orgánem sociálně-právní ochrany dětí je krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí nebo úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí.

Dalším způsobem, kdy je dítě považováno za právně volné, je dlouhodobý nezájem rodičů o jeho osobu. V praxi to znamená, že se rodiče o dítě, které není v jejich faktické péči, v řádu několika měsíců nijak nezajímají, nenavštěvují ho, ani neprojevují jiný zájem, jak si zjistit nějaké informace o jeho zdravotním stavu, psychickém vývoji a celkovém prospívání.

Náš právní systém rozlišuje dva druhy nezájmu:

- **faktický nezájem** (nezájem od počátku života dítěte, od narození dítěte). Jedná se o nezájem ze strany rodičů od narození dítěte, kdy rodiče od narození alespoň po dobu dvou měsíců neprojevili žádnou snahu o kontakt s dítětem, nezajímali se o jeho zdravotní stav a vývoj. V tomto případě může soud potvrdit nezájem.
- **kvalifikovaný nezájem** (nezájem o dítě po dobu alespoň 6 měsíců od jeho odebrání nebo předání do péče jiné osoby nebo pověřeného zařízení). Jedná se o nezájem, kterým dítě bylo z nějakého důvodu, např. pro nedostatečnou péči odebráno z domácí péče a svěřeno na základě předběžného opatření do péče ústavu nebo jiného zařízení a rodiče se alespoň po dobu 6 po sobě jdoucích měsíců o dítě nikterak nezajímali, nenavštěvovali ho, neinformovali se na jeho

stav. Také v tomto případě může být k soudu podán návrh na vyslovení kvalifikovaného nezájmu.[1]

Zhodnocení závažnosti nezájmu ze strany rodičů nebo dostatečného zájmu o dítě je vždy na správním uvážení soudu. Biologičtí rodiče se soudního jednání jako účastníci řízení mohou zúčastnit a k danému návrhu se mohou vyjádřit. Pokud rodiče podepsali souhlas s osvojením, nebo jestliže byl soudem vysloven nezájem o dítě, je možnost dítě následně předat do osvojení vhodným žadatelům o zprostředkování náhradní rodinné péče. Soudního řízení o osvojení se již jako účastníci řízení biologičtí rodiče nezúčastňují, a tím je zajištěna anonymita budoucích osvojitelů.[2]

2.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je další formou náhradní rodinné péče. Zaujímá druhé místo především díky počtu dětí, u kterých je každoročně realizována. Přestože je osvojení považováno za nejvyšší formu náhradní rodinné péče, je nutné si uvědomit, že pokud trvá zájem rodičů o dítě a rodiče nesouhlasí s osvojením dítěte, stává se pěstounská péče šancí dítěte na lepší budoucnost v rodině, mimo ústavní zařízení. Pokud by byla pěstounská péče zrušena, všechny děti, které jsou momentálně umístěny v pěstounské péči a nejsou tzv. právně volné, by zůstaly v ústavní péči.

Pěstounem se může stát příbuzný dítěte nebo dítěti blízká osoba, a nebo osoba, kterou dítě vůbec nezná. U neznámých osob probíhá proces zprostředkování, u osob příbuzných nebo blízkých rozhoduje o pěstounské péči soud na návrh osoby, která má zájem stát se pěstounem konkrétního dítěte.

Pěstounská péče je určena pro všechny děti, které musí žít mimo svoji biologickou rodinu a nejsou přijaty do péče jiné fyzické osoby nebo do osvojení.

[1] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 44 s.
[2] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 44 s.

Existuje jen malé procento dětí, které nemůžou být vzhledem ke svému zdravotnímu stavu svěřeny do pěstounské péče a musí zůstat pro svůj vážný zdravotní stav ve zdravotnickém zařízení nebo musí být pro vážné výchovné problémy umístěny do výchovného ústavu.[1]

Svěřením dítěte do pěstounské péče není vyloučen styk biologických rodičů s dítětem. Pěstoun má právo zastupovat dítě pouze v omezeném rozsahu. Většinou se jedná o každodenní běžné záležitosti. Při zásadních rozhodnutích a důležitých momentech života dítěte je nutný souhlas zákonného zástupce dítěte, tedy jeho biologického rodiče. Jedná se především o plánované lékařské zákroky, volbu povolání, vydávání cestovních dokladů atd.

Pěstounské péče vzniká rozhodnutím soudu a zrušena může být opět pouze soudní cestou. Zrušena může být pouze ze závažných důvodů a dále na návrh pěstouna. Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte.

Pěstounskou péčí je zajištěno dostatečné hmotné zabezpečení a přiměřená odměna těm, kteří se dítěte ujali. Dítě může být svěřeno do péče buď jedné fyzické osobě, nebo do společné péče manželů. V případě, že je dítě s ohledem na svoji rozumovou vyspělost a svůj věk schopno se samo vyjádřit, je nutný vzít v potaz také jeho názor. Pěstouni pobírají zvláštní dávky státní sociální podpory, tzv. dávky pěstounské péče, což může být hlavním motivem u některých žadatelů. Dalším negativním motivem pro převzetí dítěte do pěstounské péče je také množství dětí, které jsou pěstouni ochotni do své péče přijmout, protože podle zákona jsou finančně zvýhodňováni pěstouni, kteří do své péče převzali a pečují o tři a více dětí nebo o dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené. V těchto případech stát pěstounům garantuje, že za ně bude hradit sociální a zdravotní pojištění. I to může být důvod motivující žadatele o pěstounskou péči, jelikož v ní vidí jistotu zabezpečení na stáří.

Do pěstounské péče jsou přijímány děti, jejichž výchova nemůže být zajištěna v biologické rodině, a to jak dlouhodobě, tak na krátkodobé pobyty. Zákon jasně stanovuje, že před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda nelze

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., *Základní informace o náhradní rodinné péči.* 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 50 s.

výchovu dítěte zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před ústavní výchovou.

Souhlas rodičů při svěření dítěte do péče budoucích pěstounů, tzv. předpěstounské péče, není nutný, pokud se dítě nachází v ústavním zařízení nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu. U dětí, které nemají soudem nařízenou ústavní výchovu je souhlas rodičů se svěřením do předpěstounské péče nutný vždy. Pro zachování platnosti rozhodnutí o předpěstounské péči, je nutné do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí podat u soudu návrh na svěření dítěte do pěstounské péče. Odvolání rodičů proti rozhodnutí o svěření dítěte do předpěstounské péče nemá odkladný účinek, tzn., že je rozhodnutí vykonatelné a dítě může být na základě rozhodnutí předáno do péče budoucích pěstounů.

V tomto případě, stejně jako u osvojení, vzniká na základě vykonatelného rozhodnutí nárok na peněžitou pomoc v mateřství, při splnění daných podmínek a to opět po dobu 22 týdnů od narození do 7 let věku dítěte.

Jestliže se jedná o péči budoucího pěstouna na základě souhlasu ředitele ústavu, kde neexistuje rozhodnutí soudu, v tomto případě nevzniká budoucímu pěstounovi ani dítěti nárok na dávky pěstounské péče ani na peněžitou pomoc v mateřství.[1]

Na základě právní úpravy může soud na návrh orgánů sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě osobě do pěstounské péče na přechodnou dobu:

- kdy se rodič nemůže ze závažných důvodů o dítě postarat a vychovávat ho (např. ze zdravotních důvodů, kdy je překážkou výkon trestu odnětí svobody nebo vazba)
- kdy uplynutím lhůty může dát rodič souhlas s osvojením (jedná se o odložené novorozence, kteří nejsou umístěni do předadopční nebo předpěstounské péče, u kterých se čeká na souhlas rodičů s osvojením)
- do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že není potřeba souhlasu rodičů k osvojení

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., *Základní informace o náhradní rodinné péči.* 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 53 s.

Pěstounem na přechodnou dobu se může stát osoba, která byla před svěřením dítěte zařazena do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu. Celý proces odborného posuzování před zařazením do evidence je podobný jako u procesu osvojení a je opět nutné absolvování přípravy.

O svěření dítěte do pěstounské péče rozhoduje na návrh soud. Do péče budoucího pěstouna se může dítě dostat různými způsoby:

- dítě je do péče předáno přímo rodiči
- dítě je do péče svěřeno předběžným opatřením
- dítě je do rodiny umístěno na základě souhlasu ředitele zařízení s nařízenou ústavní výchovou
- bylo rozhodnuto o předpěstounské péči[1]

Kromě klasické pěstounské péče probíhá v praxi také tzv. příbuzenská pěstounská péče, kdy je náhradní rodinná péče realizována příbuznými dítěte. Tuto péči v převážné většině vykonávají prarodiče, v ojedinělých případech jiní příbuzní - tety a strýcové dítěte, vzdálenější příbuzní nebo sourozenci dítěte. Tato péče bývá v některých případech vnímána jako problematická v souvislosti s velkou shovívavostí, absencí hledání odborné pomoci pro svěřené děti, odmítání pomoci ze strany jiných pěstounů a také extrémním přístupem k biologickým rodičům dítěte, kdy buď brání biologickým rodičům v kontaktu s dítětem, nebo naopak přehlíží negativní vliv biologických rodičů na dítě. Problematicky je také vnímám vyšší věk pěstounů – prarodičů a přizpůsobení se moderním věcem.[2]

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VRÁNOVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., Základní informace o náhradní rodinné péči. 1 vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 52 s.
[2] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 49 s.

2.3 Ústavní péče

Ústavní péče je další formou náhradní výchovy, kdy je dítě svěřeno do péče zařízení rodičem nebo rodiči nebo je dítěti nařízena ústavní výchova. Mezi jednotlivé druhy zařízení, které zajišťují tuto formu výchovy, patří:

- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (jedná se o zvláštní druh zařízení)
- školská zařízení (diagnostické ústavy, dětské domovy, výchovné ústavy)
- zdravotnická zařízení (kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let věku
- zařízení sociálních služeb (domovy pro soby se zdravotním postižením)

V ústavní péči se nacházejí děti s nařízenou ústavní výchovou nebo ochrannou výchovou, děti, které byly soudně svěřeny do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a děti, které byly do péče zařízení svěřeny přímo rodiči, případně osobami odpovědnými za výchovu dítěte.

Ústavní výchova je výchovným opatřením, které soud nařídí tehdy, pokud je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření vedou k nápravě, nebo pokud rodiče dítěte nemohou ze závažných důvodů zabezpečit výchovu dítěte. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda není možné výchovu dítěte zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před ústavní výchovou.

V ČR jsou různé typy zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní výchovy a spadají do kompetence resortu ministerstva zdravotnictví, ministerstva práce a sociálních věcí a ministerstva školství. Mají rozdílnou právní úpravu a systém financování, odlišné metodické pokyny i různé požadavky na zaměstnance a jejich kvalifikaci.[1]

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VRÁNOVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., Základní informace o náhradní rodinné péči. 1 vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 54-55 s.

Druhy zařízení ústavní péče:

a) Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku – jedná se o zdravotnická zařízení léčebně preventivní péče v resortu ministerstva zdravotnictví pečující o děti ve věku do tří let

b) Diagnostický ústav – jedná se o školská zařízení v resortu ministerstva školství. Do těchto ústavů se umisťují děti za účelem celkového vyšetření. Tyto ústavy, pak na základě výsledků celkového vyšetření zdravotního stavu a volných kapacit v jednotlivých zařízeních, umisťují děti do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo do výchovných ústavů. Pobyt dítěte v diagnostickém ústavu trvá většinou osm týdnů a tyto ústavy jsou členěny podle pohlaví a věku dětí.

c) Dětský domov – jedná se o školská zařízení v resortu ministerstva školství. Do dětského domova jsou umisťováni děti většinou od 3 let věku nejvýše do 18 let nebo do ukončení přípravy na budoucí povolání, nejvýše však do věku 26 let. Do dětského domova bývají také umisťovány nezletilé matky se svými dětmi. Cílem dětského domova je zajistit péči o děti s nařízenou ústavní výchovou bez závažných poruch chování, které se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.

d) Dětský domov se školou – jedná se o školská zařízení v resortu ministerstva školství. Do dětského domova se školou bývají umisťovány děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Účelem těchto zařízení je zajištění péče o děti s nařízenou ústavní výchovou se závažnými poruchami chování v souvislosti s nějakou jejich přechodnou nebo trvalou duševní chorobou a to výchovně léčebnou péčí nebo těm, které mají nařízenou ochrannou výchovu. Děti bývají většinou vzdělávány ve škole, která je součástí zařízení.

e) Výchovný ústav – jedná se o školská zařízení v resortu ministerstva školství. Výchovný ústav se stará o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování,

u kterých byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být umístěno také dítě starší 12 let, pokud má uloženou ochranou výchovu, a v jehož chování se projevily tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Ve výjimečných případech může být do výchovného ústavu umístěno i dítě s nařízenou ústavní výchovou mladší 15 let v souvislosti se zvlášť závažnými poruchami chování. Tyto ústavy jsou zřizovány samostatně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou.

f) Domov pro osoby se zdravotním postižením – jedná se o zařízení sociálních služeb v resortu ministerstva práce a sociálních věcí. Do těchto domovů jsou umisťovány děti, jejichž zdravotní omezení vyžaduje odbornou péči.

Zvláštní druhem těchto zařízení jsou zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jsou to různá dětská centra, Klokánky a další. Tato zařízení nespadají pod žádný resort, jsou financovány ze systému dávek státní sociální podpory a nevztahuje se na ně zákon o výkonu ústavní výchovy. Tato zařízení mají za úkol poskytnout pomoc dětem, které se ocitli v situaci, kdy potřebují zabezpečit rychlou pomoc. Do tohoto zařízení je dítě svěřováno rodičem nebo soudem a je svěřováno do péče zařízení, ne fyzické osobě, na rozdíl od náhradní rodinné péče.[1]

3. Proces osvojení

K osvojení se většinou rozhodnou lidé, kterým se nedaří počít dítě přirozenou cestou, ale po dítěti velmi touží a mají pocit, že jim něco schází k tomu, aby tvořili úplnou rodinu. Nejdůležitější je období úvah a rozhodování, zda jsou schopni do své rodiny přijmout „cizí“ dítě. Toto rozhodování a úmysl by neměl zůstat utajen, ale měli by ho před svým konečným rozhodnutím probrat i se svojí širší rodinou, tzn. budoucími sourozenci, babičkami a dědečky, tetami a strýci, synovci a neteřemi, protože i oni budou muset osvojené dítě přijmout za své. Je to závažné rozhodnutí, které změní život nejen osvojovanému dítěti, ale také osvojitelům a jejich rozhodnutí záleží na každém

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VRÁNOVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., Základní informace o náhradní rodinné péči. 1 vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 55 s.

z nich, na jejich touze a schopnosti pomáhat, na pocitech a citech osvojitelů. Musí si uvědomit, že budou s dítětem každý den se všemi jeho radostmi, starostmi, bolístkami a budou s ním řešit všechno dobré i zlé.

3.1 Žádost o osvojení

Pokud se žadatelé rozhodli přijmout dítě do své péče, musí nejprve požádat o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. V případě, že se rozhodli osvojit konkrétní dítě, k zařazování do evidence nedochází a posuzování dochází až v průběhu soudního řízení o svěření dítěte do péče, které je zahájeno na návrh osvojitelů. Žádost o osvojení přijímá příslušný sociální odbor úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště žadatelů, případně v místě trvalého bydliště jednoho z manželů.

Na úřadu žadatelé o osvojení získají potřebné formuláře pro osvojení, které je nutné doložit k žádosti. Mezi tyto doklady patří žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli, doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území ČR (u cizinců doklad o hlášení k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů), zprávu o zdravotním stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, hodnocení zaměstnavatele, opis z evidence rejstříku trestů a další potřebné doklady. Zákon nestanoví, jak mají jednotlivé tiskopisy vypadat, proto má každý úřad vytvořeny své vlastní formuláře. K žádosti je nutné také připojit písemný souhlas s tím, aby si orgán sociálně-právní ochrany mohl zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování a ověřit, zda nedošlo k nějakým změnám. Součástí podané žádosti je i souhlas žadatelů s účastí na přípravě budoucích osvojitelů k přijetí dítěte do rodiny (tato příprava je povinná). Pracovnice úřadu, která má na starosti náhradní rodinnou péči poskytne žadatelům veškeré informace týkající se NRP a po podání žádosti a předložení všech potřebných dokladů provede v rodině sociální šetření za účelem zjištění vhodných bytových podmínek a případně při osobní návštěvě upřesní další

záležitosti. Jakmile je spisová dokumentace kompletní, postoupí ji na příslušný krajský úřad.[1]

3.2 Jednotlivé fáze procesu osvojení

Nyní nastává období přípravy a odborného posuzování. U žadatelů o náhradní rodinnou péči se zkoumá zdravotní a psychický stav, bezúhonnost, charakteristika osobnosti, motivace, stabilita partnerského vtahu a prostředí v rodině i předpoklad vychovávat dítě a postoj ostatních členů domácnosti k přijetí dítěte do rodiny. Při odborném posuzování se také hodnotí příprava na přijetí dítěte do rodiny.

Přípravné kurzy pro budoucí osvojitele pořádá příslušný krajský úřad, který žadatele vyzve k účasti na těchto kurzech s určeným termínem. Příprava by měla žadatelům poskytnout potřebné údaje a informace o otázkách náhradní rodinné péče, zajistit a zprostředkovat jim skutečné informace o potřebách dětí žijících mimo svoji biologickou rodinu v ústavním zařízení a také o jejich situaci. Žadatelé by si měli v rámci přípravy ujasnit, zda jsou schopni přijmout dítě s jeho specifickými poruchami a potřebami. V rámci přípravy se žadatelé setkají s celou řadou odborníků z řad psychologů, dětských lékařů, dětských psychologů, ale také s osvojiteli, kteří již o nějaké dítě pečují a jsou schopni poskytnout budoucím osvojitelům cenné rady a odpovědět na jejich dotazy. Součástí odborného posuzování je i absolvování psychotestů.

Po absolvování všech potřebných úkonů vydá krajský úřad na základě odborného posouzení žadatelů rozhodnutí o jejich zařazení nebo nezařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči. Jelikož se jedná o rozhodnutí v rámci správního řízení, existuje proti němu opravný prostředek v případě jejich nesouhlasu s výsledkem rozhodnutí.

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., et al., *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí.* 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 16-17 s.

Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli můžou žadatelé kdykoliv během jejího vyřizování přerušit nebo úplně zrušit a to písemnou formou.[1]

Po vydání rozhodnutí krajským úřadem s kladným výsledkem, tedy rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli, nastává období čekání. Toto období může být různě dlouhé. Je to způsobeno tím, že v současné době je málo dětí vhodných k osvojení. V ústavních zařízeních spíše převládají děti vhodné pro pěstounskou péči. Dalším důvodem je narůstající počet žadatelů o osvojení, kteří převládají nad žadateli o pěstounskou péči. Čekací doba na dítě je v průměru 3-5 let a je také závislá na kraji, ve kterém mají žadatelé trvalý pobyt. Některé kraje mají čekací lhůty krátké, v jiných musejí být žadatelé velmi trpěliví. Dalším kriteriem, které přispívá ke zkrácení, nebo prodloužení lhůty při čekání na dítě jsou také nároky, které žadatelé uvedli v dotazníku. Lhůty jsou kratší, pokud jsou žadatelé ochotni přijmout dítě jiného etnika – romské nebo poloromské.

Psychologové doporučují naplnit období čekání přípravami na přijetí dítěte do rodiny, věnovat se sobě, partnerovi, přátelům, koníčkům, zájmům a zálibám. Zaměřit se na případné změny v domácnosti, na vybavení pokojíčku, jeho výmalbu a další plánování a změny, které s příchodem do rodiny mohou nastat. Také je vhodné tuto dobu využít k samostudiu odborné literatury, případně k setkání s rodinami, které již mají nějaké dítě osvojené a získat tím další potřebné zkušenosti a informace.[2]

Na krajském úřadě zasedá pravidelně poradní sbor, který posuzuje případ konkrétního dítěte a vybírá pro něho vhodné osvojitele. V řadách poradního sboru zasedají odborníci z oblasti sociálně-právní ochrany, především - psychologové, pediatři, pedagogové, zástupci sociálních, školských a zdravotnických zařízení pro výkon ústavní výchovy, zaměstnanci krajského úřadu a zaměstnanci úřadu obce s rozšířenou působností a další. Tito odborníci jsou do řad poradního sboru jmenováni hejtmanem nebo primátorem. Poradní sbor zasedá asi jednou za měsíc, případně dle potřeby častěji. Pokud byli žadatelé vybráni jako vhodní pro osvojení dítěte, poradní sbor je o tom

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., et al., *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí.* 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 17 s.
[2] GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 86 s.

neprodleně informuje formou oznámení, které je zasíláno i na příslušný úřad, v jehož obvodu mají žadatelé trvalý pobyt a také do ústavního zařízení, ve kterém se dítě doposud nachází.

Dítěti je vždy vybírána taková rodina, která je schopna a připravena ho přijmout právě takové, jaké je.[1]

To znamená:

- s jeho minulostí,
- s jeho osobní i rodinnou anamnézou
- se všemi jeho radostmi a starostmi,
- se všemi jeho přednostmi, ale také riziky ve vývoji,
- s důsledky jeho pobytu v ústavním zařízení nebo nefungující rodině,
- s existencí jeho původních rodičů a sourozenců,
- v případě pěstounské péče i s případnou účastí rodičů dítěte nebo jiných příbuzných na jeho další výchově

Výběr vhodné rodiny a vhodných žadatelů závisí na jejich nárocích, požadavcích, toleranci i jejich sociálním i psychologickém posouzení.[2]

Žadatelé se dostaví na krajský úřad, kde je seznámí s dokumentací konkrétního dítěte, sdělí jim všechny dostupné informace vztahující se k dosavadnímu životu dítěte i jeho rodiny, jeho právní situaci, zdravotnímu i psychickému stavu. Po té mají žadatelé dostatek času, aby se vyjádřili, zda chtějí dítě poznat a navázat s ním kontakt. Pokud žadatelé projeví opravdový zájem o toto konkrétní dítě, je jim následně sjednána schůzka s upřesněním, kdy a kam se mají dostavit.

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., et al., *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí.* 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 19 s.
[2] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., VANČÁKOVÁ M., Adopce.com. Průvodce náhradní rodinnou péčí. 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 19 s.

První návštěva u dítěte je považována za nedůležitější a rozhodující. Je nutné se na tuto návštěvu řádně připravit, včetně otázek na pracovníky příslušného zařízení, ať už vychovatele, lékaře nebo ředitele. Tito lidé znají dítě nejlépe a mohou být žadatelům velmi nápomocni a sdělit jim důležité informace, které je zajímají. Další kontakt s dítětem, pokud se žadatelé nerozhodnou dítě přijmout již při první návštěvě, probíhá individuálně a na základě dohody s pracovníky zařízení. U malých dětí většinou nebývá velký problém s navázáním kontaktu. Pouze v případě, že má dítě nějaký zdravotní problém, musí být žadatelé proškoleni odborným personálem, jak mají s dítětem zacházet a jak o něj pečovat. U starších dětí to bývá složitější. Vzhledem k tomu, že již mají za sebou určitou životní zkušenost a ne právě dobrou a příjemnou, je zcela pochopitelné, že u nich převládá nedůvěra ke všem změnám. Kontakt s dítětem může probíhat v zařízení nebo mimo něj a to formou procházek do okolí, a poté, co si dítě zvykne, může být ze zařízení uvolněno třeba na víkend. O pobytu dítěte mimo zařízení v rodině osvojitelů rozhoduje ředitel ústavu a musí mít předchozí písemný souhlas příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

3.3 Předadopční péče

Po kladném rozhodnutí osvojitelů, přijmout nabízené dítě do rodiny, vzniká nová rodina a také nové vztahy, které jsou obrovským zásahem jak do života dětí, tak do života nově vznikající rodiny. V případě osvojení dítěte je zákonem daná lhůta nejméně tří měsíců před rozhodnutím soudu, tzv. předadopční péče, po kterou musí být dítě v péči budoucích osvojitelů. Tato doba je určena k adaptaci dítěte i rodiny na nové změny a novou situaci, ale také ke zhodnocení, zda jsou žadatelé řádně připraveni přijmout dítě do rodiny a vytvořit mu podmínky pro jeho další zdárný život, vývoj a výchovu. Pokud budoucí osvojitel o dítě před osvojením již pečoval na základě pěstounské nebo poručenské péče nebo na základě svěření dítěte do výchovy, nevyžaduje se podmínka předadopční péče před osvojením, pokud tato péče trvala alespoň tři měsíce. Ode dne, kdy žadatelé převzali oznámení, že byli vybráni jako

vhodní žadatelé o osvojení, běží lhůta 30 dnů, ve které můžou požádat o svěření dítěte do zkušební tzv. předadopční péče.[1]

Po uplynutí zákonem dané lhůty tří měsíců může soud rozhodnout o svěření dítěte do péče. Návrh může být podán dříve, ale soud rozhoduje teprve po uplynutí této zákonem dané lhůty. V praxi se na soudní rozhodnutí v případech náhradní rodinné péče čeká docela dlouho, od několika měsíců až po několik let.

V průběhu zkušební doby, kdy je dítě v předadopční péči, jsou veškeré náklady spojené s péčí o dítě na straně budoucích osvojitelů, i pokud by se rozhodli dítě následně vrátit zpět do původního zařízení. Přestože jsou náklady při péči o dítě na straně budoucích osvojitelů, mohou si po přijetí dítěte na základě vykonatelného rozhodnutí uplatnit nárok na dávky plynoucí z nemocenského pojištění. Po přijetí dítěte do rodiny a splnění daných podmínek vzniká nárok na peněžitou pomoc v mateřství jako při narození vlastního dítěte a tento nárok trvá po dobu 22 týdnů a je možné ho uplatnit při přijetí dítěte od narození až do sedmi let věku dítěte. Po uplynutí lhůty 3 měsíců můžou žadatelé požádat o svěření dítěte do tzv. zrušitelného osvojení.

O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. V případě návrhu na osvojení dítěte do ciziny je osvojitel povinen připojit pravomocné rozhodnutí o souhlasu s osvojením vydaném Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Souhlas rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže dají rodiče souhlas k osvojení předem ve vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas musí být udělen osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před místně příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán nejdříve šest týdnů od narození dítěte a odvolat souhlas lze pouze do doby svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů na základě rozhodnutí.

Před rozhodnutím poučí soud osvojitele o obsahu, účelu a důsledcích osvojení. Soud má za povinnost zjistit na základě všech dostupných lékařských vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a také posoudit, zda nejsou v rozporu s účelem osvojení.

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VRÁNOVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., Základní informace o náhradní rodinné péči. 1 vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 48 s.

S výsledky svého šetření musí seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Taktéž zjišťuje zdravotní stav osvojence a s výsledky svého zjištění seznámí osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Soud je také povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Osvojeno nemůže být dítě, jestliže probíhá řízení o určení otcovství zahájeného na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, a rozhodnutí soudu v tomto řízení nenabude právní moci.[1]

Součástí rozhodnutí soudu je také určení nového příjmení osvojence, které bude mít stejné příjmení jako osvojitelé. Společný osvojenec manželů bude mít příjmení určené pro ostatní jejich děti.

Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. S výjimkou nezrušitelného osvojení může soud zrušit osvojení jen z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele. Zrušením osvojení opět vznikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní biologickou rodinou, čímž osvojenec získá opět své dřívější příjmení.

Soud může také na návrh osvojitele rozhodnout o tom, aby byl v matrice místo rodiče osvojence zapsán osvojitel. Takto může být osvojeno dítě pouze manželi nebo jedním z manželů, kteří žijí s některým z rodičů dítěte v manželství a nebo s pozůstalým manželem po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Ve výjimečných případech může být dítě osvojeno osamělou osobou, pokud existují předpoklady, že osvojení bude plnit svůj účel a společenské poslání. Soud v tomto případě rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte, a toto osvojení nelze zrušit.

Osvojeno může být pouze nezletilé dítě starší jednoho roku. Osvojenec může být znovu osvojen, ale pouze v případě, že je osvojován manželem osvojitele nebo osvojitel zemřel nebo pokud bylo dřívější osvojení zrušeno.

[1] ZÁKON č. 94/1963 o rodině Sb., ve znění pozdějších předpisů

O tom, že v matrice bude zapsán místo rodiče osvojence osvojitel, může soud rozhodnout také dodatečně a to až do doby zletilosti osvojence.

3.4 Zrušitelné a nezrušitelné osvojení

Osvojení je uzákoněno v zákoně o rodině a náš právní řád rozlišuje dva typy osvojení, dvě základní formy:

a) **osvojení prosté**, bývá označováno jako osvojení **1. stupně** nebo také osvojení **zrušitelné**. Již z jeho názvu je patrné, že u této formy osvojení může soud v budoucnu z důležitých důvodů na návrh osvojitele nebo osvojence toto osvojení zrušit. Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou. Osvojenec nabývá opět svého dřívějšího příjmení. Tímto typem osvojení může být osvojeno dítě bez ohledu na věk, tj. ihned po uplynutí tříměsíční péče budoucího osvojitele, což znamená např. v případě kojenců již ve třech měsících.

b) **osvojení nezrušitelné**, bývá označováno jako osvojení **2. stupně** (vyššího) nebo také **nezrušitelné**. Opět z názvu vyplývá, že po pravomocném rozhodnutí soudu již osvojení nelze zrušit, nabytá práva a povinnosti osvojitelů vůči dítěti jsou trvalá, stejně jako práva a povinnosti dítěte vůči osvojitelům. Nezrušitelně lze osvojit pouze dítě starší jednoho roku. Nezrušitelně lze také osvojit dítě po roce věku, které bylo osvojeno zrušitelně, a to až do dovršení jeho zletilosti. Praxe je taková, že novorozenci jsou velmi často nejprve osvojováni zrušitelně a po dovršení jednoho roku proběhne osvojení nezrušitelné.[1]

U obou forem osvojení získává dítě příjmení osvojitelů a mezi dítětem a osvojiteli vzniká po právní stránce příbuzenský vztah. To stejné platí pro vztah mezi dítětem a příbuznými osvojitelů. Osvojit lze nezletilé dítě, ale uvažuje se i o možnosti osvojit dítě zletilé - plnoleté, samozřejmě s jeho souhlasem. Dítě může osvojit manželská dvojice, jeden z manželů, pokud s tím druhý manžel souhlasí a také manžel

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, L., VÁVROVÁ, A., FRANTÍKOVÁ, J., *Základní informace o náhradní rodinné péči.* 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 47 s.

nebo manželka rodiče dítěte. Dítě může osvojit i osoba žijící dlouhodobě bez partnera, ale to pouze ve výjimečných případech. U obou typů osvojení jsou osvojitelé uvedeni v matrice i v rodném listě dítěte místo původních biologických rodičů. Jestliže dítě osvojila osamělá osoba, je z rodného listu vypuštěna zmínka o druhém rodiči a je zde zapsáno – otec neuveden. V matrice zůstávají zápisy o biologických rodičích v poznámce a dosažením zletilosti může dítě do této matriky nahlédnout.[1]

V souvislosti s osvojením lze změnit i křestní jméno dítěte, ale z hlediska zachování jeho identity se tato změna nedoporučuje, i vzhledem k tomu, že je dítě na své křestní jméno již zvyklé. Jiný je případ, pokud s tím dítě souhlasí a změnu jména si samo přeje.

3.5. Nepřímá a přímá adopce

V rámci náhradní rodinné péče rozlišujeme také dva typy adopce a to přímou a nepřímou podle způsobu podání žádosti o svěření dítěte do péče na příslušný soud a podle toho, kdo danou adopci zprostředkovává. Nepřímou adopci vždy zprostředkovává krajský úřad nebo ministerstvo práce a sociálních věcí, který nejprve shromáždí veškerou potřebnou dokumentaci, prověří budoucí osvojitele, kteří musí projít složitým procesem přípravy budoucích osvojitelů a absolvovat psychotesty, na konci kterého je kladné rozhodnutí příslušného krajského úřadu o jejich zařazení do evidence.

Pro osvojení dítěte v rámci nepřímé adopce je nutný souhlas zákonných zástupců, kterými jsou většinou rodiče a udělují tento souhlas bez vztahu k určitým osvojitelům. Tento souhlas může být udělen nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Osvojit lze také dítě, u kterého soud konstatoval tzv. kvalifikovaný nezájem, což znamená, že rodiče po dobu nejméně 6 měsíců neprojevili o dítě **opravdový zájem**, nebo pokud po dobu nejméně 2 měsíců neprojevili o dítě **žádný zájem.** V souvislosti s nepřímou adopcí a výše zmíněnými podmínkami této adopce se tak opuštěné dítě dostane do rodiny

[1] BUBLEOVÁ, V., VRÁNOVÁ, A., VRÁNOVÁ, L., Základní informace o osvojení (adopci). 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 9 s.

nejdříve ve dvou měsících, ale pokud je posuzován nezájem rodičů, jsou do rodiny umisťováni děti půlroční a starší.

O možnosti přímé adopce, tedy možnosti, jak zaopatřit své dosud nenarozené dítě spousta lidí vůbec netuší a od sociálních pracovníků se o této možnosti většinou nedozví. Ve většině případů je jim nabídnuta pouze jedna možnost – nepřímá adopce a s tím spojený pobyt jejich dítěte minimálně dva měsíce v ústavním zařízení. Na prvním místě by měl stále být zájem a blaho dítěte, a tím určitě není umístění dítěte do ústavního zařízení, i když relativně na krátkou dobu dvou měsíců, to v lepším případě. Každý, i jen krátký pobyt miminka mimo milující rodinu, která by se o něho ráda již od jeho narození starala, je pro jeho život špatný. Problém je v zákoně, na základě kterého sociální pracovnice nesmí seznámit maminku, která chce dát dítě k přímé adopci, s budoucími osvojiteli. Proto u tohoto typu osvojení hodně záleží na náhodě, zda se nějakým řízením osudu tyto dva protipóly, biologická matka, která chce dítěti zajistit milující rodinu již od narození a budoucí osvojitelé, setkají.[1]

Přijetí dítěte do rodiny bezprostředně po narození je možné v případě tzv. přímého osvojení, kdy biologická matka nebo oba rodiče předají dítě do péče konkrétních budoucích osvojitelů. Tento způsob osvojení naše zákony umožňují. Přímou adopci umožňuje několik situací. Pokud se matka není schopna postarat o dítě, které čeká, pak své dítě může svěřit do péče jiné osoby. Jedná se o osobu, kterou matka zná, důvěřuje ji, a vybere si ji a nemusí jít o prověřené žadatele o osvojení. Tato osoba si sama podává žádost na příslušný soud o svěření dítěte do osvojení. Dokud neproběhne soudní řízení a rozsudek soudu není pravomocný, může si matka svoje rozhodnutí kdykoliv rozmyslet a své dítě si vzít zpět. Jestliže byl v rodném listě uveden otec dítěte nebo v průběhu lhůty uzná otcovství, pak má i on právo vyjadřovat se a rozhodovat o osudu dítěte.

U přímého osvojení, kdy se matka rozhodne svěřit své dítě rodičům, které vybrala dle svého uvážení, nemusí asistovat sociální pracovnice. Přímou adopci lze dohodnout i bez její přítomnosti. Po uplynutí zákonem dané lhůty dá matka pouze souhlas a podá písemnou žádost k místně příslušnému soudu o svěření dítěte vybraným

[1] http://prima-adopce.webnode.cz/o-nas

konkrétním osobám formou přímé adopce. Celou záležitost může vyřešit právník bez přítomnosti biologické matky, která se k soudnímu jednání nemusí osobně dostavit.

Pokud dává dítě k adopci svobodná matka, případně žena, která je rozvedená déle než 300 dnů, může se nechat do rodného listu dítěte zapsat budoucí osvojitel, a to jak v případě přímé adopce nebo, pokud mají osvojitelé ve své péči dítě od náhradní matky, tudíž je biologicky jejich. Tímto úkonem má otec dítěte stejná práva jako jeho biologická matka a může dítě zastupovat před úřady. Rizikem ovšem zůstává, že se biologická matka může rozmyslet a svoje dítě si ponechá. V tomto případě může po otci zapsaném v rodném listě dítěte požadovat výživné jak na dítě, tak na svoji osobu. I s touto variantou náš právní řád počítá a otec, který je zapsaný v rodném listě jako otec dítěte, může na soud podat návrh o určení otcovství a zbavení otcovských povinností. Samozřejmě pouze v případě, že se nejedná o náhradní matku, která odnosila jeho biologické dítě. V tomto případě tato možnost neexistuje.[1]

3.6 Právní vztahy mezi osvojiteli a osvojencem

Osvojení je státem daná a zákonem ošetřená forma náhradní rodinné péče. Při osvojení přijímají manželé nebo jednotlivec opuštěné dítě za vlastní a mají k němu stejná práva a povinnosti jako by byli jeho biologickými rodiči.

Osvojením vzniká mezi osvojiteli a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a dítětem. Dítě zároveň získává příjmení svých nových rodičů. Také mezi příbuznými osvojitelů a dítětem vzniká příbuzenský vztah. Práva a povinnosti původní biologické rodiny zanikají.

Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, jejichž způsob života zaručuje, že osvojení bude prospěšné jak pro dítě, tak pro společnost. Osvojitelem nemůže být osoba, která nemá způsobilost k právním úkonům. Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl a osvojit lze pouze nezletilou osobu.

[1] http://prima-adopce.webnode.cz/zakonne-upravy/

Jako společné můžou dítě osvojit pouze manželé. Pokud je osvojitelem manžel, může dítě osvojit pouze se souhlasem druhého manžela. Souhlasu není třeba, pokud druhý manžel ztratil způsobilost k právním úkonům.

Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní biologickou rodinou. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl dítěti ustanoven, a který vykonává práva a povinnosti za rodiče.[1]

V souvislosti s osvojením se objevují také pojmy poručenství a opatrovnictví.

PORUČENSTVÍ

Jestliže rodiče dítěte zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, je dítěti ustanoven poručník, který dítě následně vychovává, zastupuje a spravuj jeho majetek místo jeho rodičů.

Pokud to není v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem toho, koho si zvolili a doporučili rodiče. V případě, že nikdo nebyl doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu.

Jestliže nemůže být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Poručníky mohou být ustanoveni i manželé. Do doby ustanovení poručníka, nebo dokud poručník nezačne vykonávat svoji funkci, činí neodkladné úkony, které jsou v zájmu dítěte, orgán sociálně-právní ochrany dětí.

[1] ZÁKON č. 94/1963 o rodině Sb., ve znění pozdějších předpisů

Poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a je pravidelně dozorován. Musí soudu podávat zprávy o osobě poručence a účty ze správy jeho jmění. Jestliže je správa jmění poručence spojena se značnou námahou, může soud poručníkovi přiznat poručencova jmění roční přiměřenou odměnu nebo odměnu při skončení správy. Poručník je povinen nejdéle do dvou měsíců po skončení svého poručenství vyúčtovat a předložit soudu závěrečný účet ze zprávy jmění poručence. Této povinnosti může být poručenec zproštěn.

Jakékoliv rozhodnutí poručníka v důležité věci, která se týká dítěte je nutné schválení soudu. Na vztahy mezi poručníkem a poručencem se vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí a funkce poručence nezakládá vyživovací povinnost vůči dítěti.[1]

Poručenství může být poručník zproštěn na svůj návrh, může být odvolán, jestliže se stane pro výkon funkce poručník nezpůsobilý nebo, pokud porušuje svoje povinnosti. Při rozvodu manželů, kteří vykonávají funkci poručníků, soud vždy posoudí, jestli je v zájmu dítěte, aby funkci poručníků vykonávali i nadále oba rozvedení rodiče, a pokud nazná, že je to v rozporu se zájmy dítěte, jednoho z nich poručenství zbaví.

V praxi bývá používán výraz „poručnictví“. V zákoně o rodině je užíván termín „poručenství“ a byl do tohoto zákona vnesen na základě novely platné od srpna roku 1998. Poručník se stává zákonným zástupcem dítěte, ale nevzniká mezi nimi stejný vztah jako mezi rodiči a dětmi.[2]

OPATROVNICTVÍ

Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti a řízení o osvojení ustanoví soud opatrovníka také v případech, kdy

[1] ZÁKON č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
[2] Gabriel, Z., Novák, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči.* 1. vyd. Praha: Grada publishing, 2008, 53 s.

je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba. V těchto případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.[1]

[1] ZÁKON č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

EMPIRICKÁ ČÁST

4. VÝZKUM

4.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativním výzkumem se v sociálních vědách označuje výzkum, který se zaměřuje na to, jak jednotlivci nebo skupiny pohlížejí, chápou a interpretují svět kolem sebe. Jiné pojetí může kvalitativní výzkum chápat jako výzkum, který nevyužívá statistických metod a technik, jako protiklad kvantitativního výzkumu. Při kvalitativním výzkumu jsou upřednostňovány nestrukturované a otevřené plány, při jejichž analýze se vychází z velkého množství informací o malém počtu jedinců. V kvalitativním výzkumu jsou sledované osoby a výzkumník ve vzájemné interakci, která má podobu delšího pobytu v určité sledované skupině nebo spolu přímo vzájemně spolupracují, přičemž se výzkumník snaží co nejvíce zmenšit odstup od sledovaných osob. Při kvalitativním výzkumu výzkumník informuje o svých hodnotách a hodnotách dalších sledovaných osob.[1]

Současná bohatost metod výzkumu poskytuje výzkumníkovi vybrat co nejlépe vhodný výzkumný prostředek vedoucí ke zodpovězení položené výzkumné otázky. Dobře položená otázka v souvislosti s dobře zvolenou výzkumnou metodou je hlavním předpokladem, který vede k užitečným a důvěryhodným výsledkům. Účelem výzkumu není pouze odpověď na danou zkoumanou otázku, ale hlubším důvodem je to, proč se daný výzkum vůbec dělá. Účel výzkumu musí být provázán s položenou výzkumnou otázkou a metodami, které byly použity k jeho řešení. Dobře definovaný účel výzkumu pomáhá výzkumníkovi v následném objasňování významu získaných výsledků.

Kvalitativní výzkum může zkoumat:

- popis procesů, okolností, vztahů, situací
- interpretací, explorací a explanací

[1] http://cs.wikipedia.org./wiki/Kvalitativn%C3%AD_vC3%BDzkum

- verifikací předpokladů, teorií nebo zobecnění
- inovací programů, evaluací praktik, komparací praktik

Metodami pro získání dat jsou rozhovory, skupinové rozhovory nebo diskuse. Rozhovory jsou využívány ve velké většině kvalitativních výzkumů a používají se především ve fenomenologickém výzkumu, kde je kladen důraz na autobiografická líčení a popis zkušeností v první osobě. Rozhovory se využívají nestrukturované nebo polostrukturované. Důležitým předpokladem v rámci kvalitativního rozhovoru je vytvoření přátelského vztahu mezi výzkumníkem a sledovanou osobou. V kvalitativních studiích se používá několik zdrojů dat. Sběr dat pomocí více zdrojů lépe vysvětlí zkušenosti a různé stránky situace a také se na základě nich lépe vyhodnotí podobnost a rozdíly získaných informací.[1]

Získaná data se zaznamenávají k jejich pozdější analýze a také, aby se uchovaly subjektivní významy a sociální kontext, které jsou v nich obsaženy. K zaznamenávání dat se používá poznámkování nebo elektronické zaznamenávání rozhovorů nebo terénních poznámek. V určitých případech nelze využít některou z výše uvedených metod, např. elektronické nahrávání rozhovoru, jelikož by to v dané chvíli působilo rušivě. Ve zprávě o výzkumu musí být zmínka o způsobu záznamu kvůli transparentnosti. Pro kvalitativní výzkum je důležitá a charakteristická vzájemná interakce mezi výzkumníkem a zkoumanými osobami. Tato angažovanost ze strany výzkumníka přispívá k lepším reakcím a projevům účastníků a požadavkům situace. Přispívá to také k tomu, že konečné výsledky výzkumu nebudou tolik ovlivněny předsudky a názory výzkumníka.[2]

Následuje analýza dat, která je označována jako práce s daty, jejich organizace, rozdělení a odhalování, co je a co není důležité, případně co je ještě nutné doplnit a zjistit, a co tím vším chceme sdělit.

Z analýzy dat vyvodíme výsledky, které následně prezentujeme. Zpráva musí obsahovat podrobný popis použitého postupu, sběru dat i metody, které výzkumník zvolil, aby zajistil kvalitu výsledků. Výsledky výzkumu mají obvykle podobu textu,

[1] http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/kvalvyzkpedhendl.pdf
[2] http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/kvalvyzkpedhendl.pdf

který má čtenáři přiblížit zkušenosti, které jsou popsány z pohledu zkoumaných osob. Je nutné dát pozor na používanou odbornou terminologii. Výklad postupuje od popisu prostředí a interakcí, využitím citací z projevů účastníků a popisu exemplárních situací, k diskusi jejich významu a důležitosti. Vztah mezi výsledky a daty by měly být srozumitelné čtenáři, proto by měl být popis celého výzkumu dostatečně podrobný, aby bylo možné porozumět jednání popisovaných účastníků a jejich zkušenostem.

Pro zabezpečení kvalitního výzkumu musíme používat přesné a objektivní metody pro získání dat a výsledky mají být zobecnitelné pro celou populaci. Důležitou roli sehrává spolehlivost a validita metod a jejich objektivita. Zobecnění závisí na reprezentativním výběru a možnosti celý výzkum zopakovat. Hlavním kritériem kvalitativního výzkumu je míra, jak se podařilo autenticky zachytit a prezentovat pohledy zkoumaných jedinců.

Kvalitativnímu výzkumu jde o hlubší porozumění vybranému případu, určitému sociálnímu nebo individuálnímu problému. V kvalitativním výzkumu nehledáme jednoduchou pravdu, ale snažíme se poznat složitost zkoumaného případu, kterému chceme do hloubky porozumět. Vzhledem k tomu, že každý případ může vygenerovat mnoho dat, lze použít kvalitativní postup v dané studii pouze pro jeden nebo několik málo případů.

Kvalitativní výzkum se provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince nebo určité skupiny. Hlavním nástrojem výzkumu je výzkumník sám. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek, poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, audiozáznamy, videozáznamy, deníky, poznámky, osobní komentáře atd.[1]

Kvalitativní metoda – rozhovor je jednou ze základních výzkumných metod. V technice rozhovoru se prostřednictvím položených a předem připravených otázek dozvídáme skutečnosti, které nás zajímají na základě odpovědí zkoumané osoby. Sledujeme i jeho verbální chování, které je vyvoláno položením otázky. Pro správné

[1] http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/kvalvyzkpedhendl.pdf

provádění rozhovoru jsou nutné tři základní fáze: konstrukce otázek a záznamového archu, kontrola projektu – předvýzkum, příprava tazatelů a příprava v terénu.[1]

4.2 Výzkumný cíl

Empirická část bakalářské práce je zaměřena na problematické části v procesu osvojení a na jejich konkrétní vymezení. Proto byla zvolena kvalitativní metoda a to forma nestrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami přímo s osvojiteli, se sociální pracovnicí úřadu obce s rozšířenou působností, kde v podstatě celé martýrium kolem osvojení začíná a také se sociální pracovnicí kojeneckého ústavu, odkud se některé děti dostávají k osvojitelům a jejich pohled na celý proces, kterým prošli nebo kterého byli jako nezávislí pozorovatelé nebo aktéři účastni.

4.3 Rozhovory s osvojiteli

Pro výzkum formou rozhovorů jsem oslovila sedm osvojitelů, z nichž jednu osvojitelku znám osobně, další čtyři osvojitelé byli osloveni na základě mé žádosti pracovnicí úřadu obce s rozšířenou působností a všichni z oslovených s rozhovorem ochotně souhlasili. Další osvojitele jsem oslovila prostřednictvím své kamarádky a poslední osvojitelé byli osloveni prostřednictvím mé kolegyně. Chtěla jsem zachytit problémy z různých typů osvojení a to jak přímého, tak nepřímého i mezinárodního. Tyto poznatky pro mě byly velmi inspirativní a pomohly mi v upřesnění některých mých poznatků z dřívější doby a ujasnění, které části v procesu osvojení vnímají osvojitelé jako nejdůležitější, které by naopak vynechali, protože jim z praktického hlediska nic nedali, a např. které pro ně byli z nějakého důvodu nepříjemné.

Rozhovory s osvojiteli byly vedeny v jimi navrhovaných prostředích tak, aby se cítili co nejlépe. Ve dvou případech se jednalo o domácí prostředí, ve třech případech byly rozhovory vedeny v kanceláři v rámci mého zaměstnání a v dalších dvou případech

[1] http://cs.wikipedia.org/wiki/Interview_(sociologie)

v restauraci. Na začátku každého rozhovoru jsem se v krátkosti představila, vysvětlila důvody a obsah své bakalářské práce a objasnila zaměření na problematiku procesu osvojení, tzn. jak dlouhé čekací lhůty, tak zdlouhavé prověřování osvojitelů atd. a také jsem se dohodla na formě zaznamenávání našeho rozhovoru. Protože by v některých případech bylo problematické použití diktafonu (hlučnější prostředí restaurace), rozhodla jsem se, že si budu rozhovory zaznamenávat v krátkých poznámkách, které následně zpracuji.

Otázky, které jsem v rámci rozhovorů pokládala:

- Jaké důvody Vás vedly k osvojení dítěte?
- Trvalo Vám dlouho rozhodnout se k tomuto kroku?
- Poté, co jste se rozhodli pro osvojení, odkud Vám byla poskytnuta největší pomoc?
- Jak hodnotíte informovanost a možnosti v rámci procesu osvojení, které Vám byly poskytnuty?
- Co hodnotíte kladně a co naopak záporně v procesu osvojení?
- Myslíte si, že existuje nějaká možnost, jak zkrátit pobyt dítěte v ústavu a celkově urychlit proces osvojení?
- Co byste na základě Vašich zkušeností vyloučili v procesu osvojení jako nesmyslné a co byste naopak zdůraznili jako potřebné a důležité?

RODINA A

Rozhovor byl veden v mé kanceláři, jelikož první oslovenou osvojitelkou byla moje známá.

V době podání žádosti o osvojení bylo paní 21 let, manželovi 25 let. Žádost o osvojení byla podána cca po čtyřech letech trvání manželství. Důvodem k podání žádosti o osvojení byly zdravotní důvody. Paní prodělala 4 potraty a po posledním z nich, jí nedoporučovali, aby i nadále pokračovali v pokusech o otěhotnění a donošení dítěte.

Na dítě čekali 3 roky. První dítě, které osvojovali, byl syn, pro kterého si jeli do Kojeneckého ústavu v Kyjově. Syna si vzali, když mu bylo 6 měsíců. Nejprve ho měli v pěstounské péči s účastí, ale vzhledem k tomu, že matka dítěte neprojevovala o syna zájem a otec dítěte nebyl uveden, mohl být následně osvojen. K osvojení dítěte došlo v jeho třech letech, jednalo se o nepřímou adopci.

Ihned po převzetí syna do pěstounské péče podali manželé opět žádost o osvojení a do jednoho roku od podání žádosti si přivezli z Kojeneckého ústavu Brno – Hlinky čtyřměsíční holčičku. Čekací lhůta byla tentokrát kratší, jelikož manželé do žádosti uvedli i přijetí dítěte jiného etnika, neuváděli, jakého pohlaví by dítě mělo být, ale nechtěli dítě s mentálním nebo zdravotním postižením. V tomto případě matka dala ihned souhlas s osvojením. Opět se jednalo o nepřímou adopci. S dovršením jednoho roku holčičky požádali soud o nezrušitelné osvojení, ale soud jim nevyhověl a jako důvod uvedl přílišnou odlišnost mezi matkou a dcerou.

Když bylo dětem 4,5 a 2 roky došlo v rámci rodiny k tragédii, paní ovdověla a zůstala na všechno sama. Z tohoto důvodu se jí také zkomplikovalo osvojení holčičky. Přestože již proběhlo soudní řízení, ve kterém se oba manželé vyslovili souhlasně s osvojením, rozsudek soudu ještě nebyl pravomocný a paní ovdověla. Nová žádost o nezrušitelné osvojení byla podána ve věku 9 let holčičky a tentokrát vše dopadlo dobře a holčička byla nezrušitelně osvojena.

Důvody osvojení paní uvedla zdravotní, jelikož toužila mít děti a přirozenou cestou se to bohužel nedařilo a další těhotenství by pro ni bylo život ohrožující. Rozhodnuta byla okamžitě po neúspěšných pokusech donosit vlastní dítě a doporučení lékařů, aby se o další těhotenství již nepokoušela.

K informovanosti kolem procesu osvojení paní uvedla, že nejvíce informací si zajistila především sama. Snažila se sama získat co nejvíce informací z dostupných zdrojů - knih, časopisů, brožur, telefonátů se zainteresovanými osobami.

Kladně hodnotila spolupráci a pomoc od pracovníků kojeneckých ústavů a psychologa v rámci přípravy budoucích osvojitelů.

Negativně hodnotila práci sociálních pracovnic úřadu obce s rozšířenou působností. Jejich mnohdy netaktní jednání a přemrštěné požadavky na vybavení pokojů pro děti při kontrole v rámci procesu osvojení v její domácnosti. Dalším negativem, které paní uvedla, je nesmyslné uvádění politické příslušnosti a náboženství, které by již nemělo být součástí dotazníků při osvojení.

Naopak kladně hodnotila setkání s pěstouny a osvojiteli, v rámci přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů, při kterých si mohli vyměnit svoje zkušenosti, zjištění a informace, mohli se podělit o svoje pocity a problémy a načerpat nové informace potřebné pro osvojení.

Ke zkrácení lhůt a tím i zkrácení pobytu dětí v ústavu by určitě přispělo zkrácení nebo odbourání některých úkonů v rámci procesu osvojení, např. psychotesty podstoupit pouze jednou, zkrácení přípravy pro budoucí osvojitele a pěstouny, v případě, že je v krátkém časovém úseku osvojováno další dítě, považuje za nesmyslné a zbytečně zdlouhavé znovu podstupovat všechny úkony.

Kladně hodnotí lidský přístup v porovnání s totalitou, kdy byl striktní a direktivní.

V současné době je synovi 23 let a studuje vysokou školu, dceři je 21 let a pracuje. Oba vědí, že byli osvojeni. Paní jim tuto skutečnost sdělila formou pohádky před nástupem do mateřské školy. Reakce syna na toto sdělení byla velmi bouřlivá. Paní si v současné době žádá o pěstounskou péči a její děti ji v tom plně podporují.

Dílčí závěr:

Paní kladně zhodnotila především setkání s budoucími pěstouny a osvojiteli, které pro ni mělo přínos a dále pomoc a spolupráci s pracovníky kojeneckých ústavů a setkání s psychologem v rámci přípravy.

Negativně zhodnotila práci sociálních pracovnic OSPOD, které jí neposkytly požadovanou pomoc a spíše jí její situaci ztěžovaly. Negativně také hodnotí nesmyslnost některých údajů při vyplňování dotazníků, ať už náboženskou nebo politickou příslušnost.

V rámci urychlení celého procesu osvojení považuje za zbytečné opakované prověřování a vyplňování nových psychotestů v relativně krátkém časovém úseku při přijetí dalšího dítěte do rodiny.

RODINA B

Další rozhovor byl veden v domácnosti osvojitelky na základě její žádosti, jelikož byla právě ve stavu nemocných.

Paní bylo v době podání žádosti o osvojení 38 let, manželovi 39 let. Manželství trvalo 11 let. Oba manželé jsou vysokoškoláci, paní je v současnosti na mateřské dovolené a zároveň pracuje z domu, manžel také pracuje. Rodina bydlí ve vlastním rodinném domě. V péči mají nyní dvouletou holčičku.

Žádost si podali před cca 6 lety. Na holčičku čekali 4 roky a jednalo se o nepřímou adopci. Paní souhlasila i s pěstounskou péčí, kterou ale manžel odmítl, proto se shodli na osvojení.

Důvody pro osvojení byly zdravotní. Paní se nedařilo otěhotnět, ale odmítla metodu asistované reprodukce – IVF.

Holčičku přijali v jejích devíti měsících z Kojeneckého ústavu Brno – Hlinky.

Paní uvedla, že nejvíce informací získali od sociální pracovnice OSPOD a sociální pracovnice kojeneckého ústavu. Spoustu informací si zjišťovali opět sami.

Jako problematickou uvedla komunikaci s psychologem v rámci přípravy budoucích osvojitelů a pěstounů, nelíbilo se jim jeho nestandardní a nekorektní jednání. Další negativní zkušeností bylo soudní jednání i osvojení. Nebyla zachována anonymita, soudnímu jednání byli přítomni cizí lidé, což považuje za naprosto neskutečné. Soudkyně měla vyloučit veřejnost z tohoto jednání. Paní uváděla i neprofesionální jednání soudkyně, která si nesedla s jejich sociální pracovnicí, což se projevilo při soudním řízení. Paní uváděla, že dcera mohla být v jejich péči již ve svých třech měsících, ale chybou soudu se tak stalo až o šest měsíců později.

Paní dále uváděla, že od podání žádosti uběhl téměř rok, kdy byli pozváni na přípravu budoucích osvojitelů a pěstounů, poukázala tak na dlouhé čekací lhůty. Určitě by zkrátila školení a přípravu pro budoucí osvojitele a pěstouny, třeba jen na 2 dny. Celá příprava budoucích osvojitelů a pěstounů jí připadala příliš dlouhá a málo se zaměřovala na problémy, které mohou v rámci nově vzniklé rodiny nastat. V jejich případě si například vezli holčičku z kojeneckého ústavu s nějakou virózou a měli problém sehnat lékaře, který by holčičku ošetřil.

Kladně hodnotila přednášky dětského psychologa, které byly pro rodiče velmi přínosné.

Negativním poznatkem byla přítomnost žadatelů o osvojení z jiného kraje, což považuje za neprofesionální přístup. A dále očekávala vysvětlení v rámci přípravy budoucích osvojitelů více informací, např. jak funguje poradní sbor.

Dílčí závěr:

Paní kladně zhodnotila informovanost ze strany pracovnice OSPOD a sociálních pracovnic kojeneckého ústavu ohledně procesu osvojení a přednášky dětského psychologa v rámci přípravy budoucích osvojitelů.

Negativně hodnotí setkání s psychologem v rámci přípravy budoucích osvojitelů a také soudní řízení, u kterého nebyla zachována anonymita, a nelíbil se jí neprofesionální přístup soudkyně k dané věci.

V rámci procesu osvojení by zkrátila lhůty mezi podanou žádostí a následnou přípravou budoucích osvojitelů. A také by se v rámci přípravy budoucích osvojitelů zaměřila na větší informovanost o následujícím procesu a na praktické věci, které mohou nastat při převzetí dítěte.

RODINA C

Rozhovor byl veden v domácím prostředí osvojitelky.

Rodina bydlí v panelovém domě v bytě o velikosti 3+1, ale vlastní chalupu, kde tráví většinu svého volného času a uvažují o trvalém přestěhování. Žádost o osvojení byla podána ve 24 letech paní a 30 letech manžela. U paní se jednalo o první manželství, u manžela o manželství druhé. Z prvního manželství má manžel nyní již zletilou dceru. Hlavní důvody pro podání žádosti byly zdravotní. Paní se opakovaně pokoušela otěhotnět, manželé dojížděli do Prahy na specializovanou kliniku a podstoupili i metodu asistované reprodukce IVF. Tato léčba a jejich pokusy trvaly cca 7 let, zároveň měli požádáno o osvojení.

Jak paní uvedla, v době, kdy už nečekali, že by na ně mohla přijít v dohledné době řada a pořídili si pejska, ozvali se jim, že byli vybráni jako vhodní osvojitelé pro určité dítě. Po čtyřech letech od podání žádosti byli vybráni jako vhodní žadatelé o osvojení pro chlapečka. Paní bylo v té době 28 let a manželovi 34 let. Nastal kolotoč s vyřizováním a zjišťováním informací ohledně anamnézy dítěte. Padlo rozhodnutí, že toto dítě chtějí přijmout do rodiny a ještě týž dne se jeli na miminko podívat

do Kojeneckého ústavu Brno – Hlinky, kde se s miminkem seznámili. Během jednoho dne vyřídili vše potřebné ohledně vybavení pro miminko a už na druhý den si pro něho jeli a domů si přivezli pětiměsíčního chlapečka.

V celkovém procesu osvojení paní velmi pozitivně hodnotila přípravu budoucích osvojitelů, kterou museli absolvovat, setkání s ostatními osvojiteli a výměnu získaných zkušeností, dále spolupráci se sociální pracovnicí krajského úřadu, která jim byla vždy nápomocna při vyřizování záležitostí a mohli se na ni obracet se svými dotazy a také přednášky psycholožky a její přístup.

Největší problémy v celém procesu osvojení paní spatřuje ve špatné informovanosti o všech úředních postupech a soudních procesech, které jsou s osvojením spojeny. Negativně také hodnotila dlouhé čekací lhůty v závislosti na trvalém bydlišti osvojitelů. Každý kraj má jiné čekací lhůty a jihomoravský kraj bohužel patří k těm, kde jsou tyto lhůty nejdelší v celorepublikovém srovnání.

Dalším negativem, který paní uváděla, bylo hodnocení zaměstnavatele, který vystavuje posudek, a v podstatě jsou žadatelé nuceni uvádět, že si jako manželé žádají o osvojení. Mělo by být na volbě osvojitelů, koho s jejich situací seznámí, komu ji sdělí a kdo o ní bude vědět.

Paní dále uvedla, že by vypustila i některé otázky z psychotestů, které jí přišli naprosto nevhodné, ponižující, velmi intimní a netaktní. V rámci přípravy budoucích osvojitelů by se více zaměřila na praktické zkušenosti a problémy, které mohou při výchově osvojeného dítěte nastat. Uvažovala by o zkrácení zákonem daných lhůt a to zachovat šestitýdenní lhůtu pro biologickou matku, kdy má právo se rozmyslet, ale určitě by zkrátila lhůtu u nezrušitelného osvojení minimálně na polovinu. Přestože je tato lhůta daná především jako ochrana osvojitelů, kdy se u dítěte může projevit nějaké onemocnění nebo skrytá vada, shodli jsme se na tom, že i v tomto případě, by dítě zpět nevrátili.

V současné době je jejich synovi 10 let. O osvojení mu řekli přiměřeně jeho věku ve třech letech a to formou pohádky, kterou si samozřejmě upravili, aby syn toto zjištění přijal co nejlépe.

Syn nebyl přímo přítomen rozhovoru, ale občas se přišel maminky na něco zeptat. Manželé se nezávisle na sobě shodli na tom, že chtějí svoji rodinu rozšířit o dalšího člena a pořídit synovi bratříčka nebo sestřičku. V současné době mají čerstvě podanou novou žádost o osvojení.

Jako negativum paní uvedla, že musí opět projít celým martýriem v procesu osvojení, včetně všech psychotestů a přípravy, a to přesto, že je již jednou absolvovali.

Dílčí závěr:

Paní kladně zhodnotila setkání s budoucími osvojiteli v rámci přípravy, kterou absolvovali, kterou považuje za přínosnou. Kladně také zhodnotila pomoc a přístup sociální pracovnice krajského úřadu, která jim byla vždy nápomocna při řešení jejich problému a vždy jim podala pomocnou ruku.

Nejvíce informací jim poskytla pracovnice krajského úřadu a kladně hodnotila i informace poskytnuté psycholožkou.

Negativně paní hodnotí špatnou informovanost ohledně celého průběhu osvojení a také dlouhé čekací lhůty v závislosti na trvalém bydlišti a příslušném kraji. Dalším negativem je podle ní i hodnocení zaměstnavatele, kdy není zachována jejich anonymita a také by vynechala některé otázky v rámci psychotestů, které jsou podle ní nevhodné.

V souvislosti s nově podanou žádosti vnímá jako negativum i nové absolvování psychotestů a přípravy, přestože tímto prošetřením již jednou prošli.

Určitě by uvítala více informací o praktických zkušenostech a problémech s osvojenými dětmi, při jejich výchově.

V rámci urychlení celého procesu osvojení by zkrátila stanovené lhůty u nezrušitelného osvojení minimálně na polovinu.

RODINA D

Rozhovor byl, na žádost osvojitelky, veden v restauraci.

Paní je vdaná od svých 19 - ti let, v současné době je jí 39 let a manželovi 41 let. Oba pracují a bydlí v panelovém domě v bytě o velikosti 4+1. Oba pečují o tři osvojené děti a paní se nebrání dalšímu osvojeni, jelikož vždy toužila po velké rodině.

Relativně brzy po uzavření manželství, cca po 2 letech, zjistila, že přirozenou cestou se jim dítě počít nepodaří, a proto již v té době podali žádost o osvojení. Ve všech případech se jednalo o nepřímou adopci.

Na první dítě čekali 4,5 roku. Pro dítě si jeli do Kojeneckého ústavu v Jihlavě a domů si přivedli téměř dvouletého chlapečka. Ihned po vyřízení nezrušitelného osvojení u prvního dítěte si podali novou žádost o osvojení a po pěti letech si domů přivezli další

dítě, šestiměsíčního chlapečka. U chlapečka proběhla změna jména. Zatím posledním dítětem, které rozšířilo jejich rodinu, byl roční holčička, kterou si domů přivezli po cca 3 letech od posledního osvojení. U každého z dítěte, které osvojovali, se s ním nejprve seznámili a teprve poté si ho přivezli domů. U holčičky to bylo jinak. Potom, co jim ukázali její fotku, už na nic nečekali a rovnou si pro ni jeli.

Každé z jejich dětí bylo osvojeno z jiného kraje, protože v daném kraji se pro dané dítě nenašli vhodní osvojitelé.

Velmi pozitivně hodnotí přístup sociálních pracovnic a především pana primáře z kojeneckého ústavu, odkud si přivezli své druhé dítě. Veškeré informace, které potřebovali a chtěli zjistit, si zajišťovali a zabezpečovali z převážné části sami nebo prostřednictvím sociální pracovnice příslušného úřadu. Informovali se i na přímou adopci a adopci přes Fond ohrožených dětí, ale ze strany úřadů se setkaly spíše s negativní reakcí na toto téma.

Na celém procesu osvojení paní hodnotila také velmi kladně setkání s osvojiteli, tedy přípravu pro budoucí osvojitele a přístup zainteresovaných lidí.

Jako negativní zkušenost se jí jeví ústavní výchova a skutečně dlouhé čekací lhůty, kdy děti jsou zbytečně vystaveny psychické deprivaci, přitom by mohli být dávno v rodině. Praktickou negativní zkušenost mají se sháněním matky kvůli podpisu se souhlasem s osvojením. Také soudní jednání u jednoho z dětí, kde již probíhalo nezrušitelné osvojení je další špatnou zkušeností, jelikož soudce chtěl rozsudek soudu o nezrušitelném osvojení zaslat do rukou biologické matky.

V rámci přípravy budoucích osvojitelů, kterou paní hodnotila kladně, by se více zaměřila na komplikace, které mohou právě s osvojením nastat, uvítala by více informací od psychologa, dětské lékařky a také odborníka přes právní problematiku. Také by vynechala některé otázky psychotestů, které směřují do intimní sféry žadatelů, otázky náboženství a politické příslušnosti v dotaznících, mnohdy neobjektivní hodnocení zaměstnavatelů a zjišťování finanční situace rodiny.

Jako velký problém paní také zhodnotila nízkou informovanost ohledně nároků na mateřskou od zaměstnavatele a následně na dávky státní sociální podpory. Další negativní zkušeností bylo vnucování pěstounské péče, i když byli pevně rozhodnuti pro osvojení.

V současné době je jejich nejstaršímu synovi 16 let. U všech dětí proběhlo sdělení o tom, že byly osvojeny před nástup do mateřské školy, tedy v cca 3 letech. Paní dále uvedla, že zjistila, že některé z jejich dětí mají další sourozence, které bylo také možné

osvojit, ale s manželem se shodli, že nechtějí osvojit dalšího sourozence, aby se pak ti dva nespikli proti třetímu. Chtěli, aby každé z jejich dětí byly tzv. z jiného hnízda a měli v rodině stejné šance. Velmi se mi líbil názor paní nebo spíše výchovná metoda, kterou se snaží uplatňovat u svých děti a to, že děti ví, že jsou osvojené, tudíž jim říká, aby se chovali o moc lépe než ostatní děti, protože oni budou vždy pod drobnohledem okolí a zbytečně by zavdávali příčinu k nesmyslnému hodnocení z řad sousedů a pozorného okolí.

Dílčí závěr:

Paní kladně zhodnotila setkání s dalšími osvojiteli v rámci přípravy budoucích osvojitelů a také přístup sociálních pracovnic a primáře kojeneckého ústavu, odkud si přivezli své druhé dítě. Kladně hodnotí také přednášky v rámci přípravy budoucích osvojitelů.

Nejvíce informací si zjišťovali sami nebo prostřednictvím příslušné sociální pracovnice úřadu a také prostřednictvím sociální pracovnice a primáře kojeneckého ústavu.

Negativně hodnotila dlouhé čekací lhůty a zbytečný pobyt dětí v ústavním zařízení, dále soudní proces s naprostou neinformovaností příslušného soudce kolem procesu osvojení a problémy se zajišťováním podpisu biologické matky.

Přestože kladně zhodnotila přípravu budoucích osvojitelů, více by se v rámci přípravy zaměřila na větší informovanost ze strany psychologa, dětské lékařky a také odborníka přes právní problematiku.

Negativně hodnotí nízkou informovanost ohledně nároků na mateřskou a následně rodičovskou dovolenou. Také se jí nelíbilo vnucování pěstounské péče před osvojením.

V rámci psychotestů by vynechala některé otázky směřující do intimní sféry a v rámci dotazníků otázky týkající se náboženské a politické příslušnosti. Také hodnocení ze strany zaměstnavatele se jí jeví jako neobjektivní a i otázky o finančních možnostech rodiny jí přijdou nerelevantní.

RODINA E

Rozhovor byl opět, na návrh osvojitelky, veden v restauraci.

Paní je vdaná, v době podání žádosti jí bylo 29 let, manželovi 28 let. Paní je v současné době, po ukončení mateřské dovolené, nezaměstnaná, vedena jako uchazečka

o zaměstnání na úřadu práce, manžel pracuje. Rodina bydlí v rodinném domě s matkou osvojitelky, která je ve starobním důchodu.

Důvodem k podání žádosti o osvojení byly zdravotní důvody. Manželé podstoupili možnost asistované reprodukce a to inseminaci. Rozhodli se pouze pro jeden pokus, jelikož pro ně byl tento způsob z finančního hlediska příliš náročný, a jak paní uvedla, přesto, že část pokusů je bezplatná, náklady, které v souvislosti s asistovanou reprodukcí vzniknou, nemohli hradit a dle jejího názoru je to pouze obchod na děti. Rodiče jsou už tak potrestaní tím, že nemůžou zplodit vlastní dítě, a pak jsou potrestaní podruhé, jelikož si nemůžou tuto nákladnou léčbu, na konci které je nejistý výsledek, hradit.

Pokoušeli se i o osvojení prostřednictvím Fondu ohrožených dětí, kde byli přímo v Klokánku v Praze, ale i tam nabyli dojmu, že kdo má peníze, ten má dítě, proto od této možnosti ustoupili.

Pro osvojení se rozhodli oba společně a žádost podali ihned po jejich neúspěchu s inseminací. Jako všichni žadatelé museli projít psychotesty a přípravou budoucích osvojitelů, která trvala přibližně půl roku. Ve svých požadavcích uváděli, že nechtějí dítě z ciziny, ale souhlasili s etnikem. Do rodiny by přijali i poloromské dítě.

Na první dítě čekali cca 1,5 roku od podání žádosti. Byl jim nabídnut devítiměsíční chlapeček, kterého si přivezli z Kojeneckého ústavu Brno - Hlinky. V jeho dvou letech si podali novou žádost o osvojení a do dvou měsíců si jeli pro další miminko. Opět to byl chlapeček, který měl v té době pět měsíců. Tentokrát navštívili Kojenecký ústav v Kyjově. V obou případech se jednalo o nepřímou adopci.

Paní hodnotila velmi pozitivně spolupráci s pracovnicí OSPOD, která jim poskytla všechny potřebné informace, které požadovali a také proběhlá soudní řízení.

Jako negativní zkušenost označila dlouhé čekací lhůty a zbytečnou byrokracii kolem osvojení. Jako diskriminační se jí jeví psychotesty, které musí podstoupit každý zájemce o osvojení přesto, že „normální“ biologický rodič je tohoto ponižování ušetřen. Považuje to za zbytečnost, jelikož je přesvědčena, že i testy se dají oklamat.

Za negativní zkušenost paní dále označila problém, který nastal, když chtěli převzít druhé dítě z Kojeneckého ústavu v Kyjově. V době, kdy byli připraveni dítě převzít, měla příslušná pracovnice dovolenou, neměla za sebe žádný zástup a dítě tak muselo zbytečně zůstat v ústavním zařízení ještě další dva týdny.

Další negativní zkušeností bylo zjištění, že biologická matka vozila své dítě v kočárku v parku kojeneckého ústavu, přestože dala souhlas s osvojením. Nepovažuje tento přístup za standardní.

V rámci přípravy budoucích osvojitelů shledává vše v naprostém pořádku a považuje veškeré informace, které jim byly poskytnuty za dostačující. Paní uvedla, že u staršího dítěte nastal problém s adaptací na nové prostředí a cca 1 měsíc mu trvalo přizpůsobení se novému prostředí a režimu.

Pokud by to bylo možné, tak by určitě zkrátila čekací lhůty na dítě, aby se děti dostali do rodiny nevýše do 6 měsíců kvůli navázání správných citových a sociálních vazeb a také by zkrátila lhůtu u nezrušitelného osvojení. Optimálně se jí jeví lhůta 6 měsíců, roční lhůta jí připadá příliš dlouhá.

V současné době mají jejich děti 4 roky a téměř 6 let. Paní jim zatím neřekla, že byly osvojeny. Nemá potřebu jim to prozatím sdělovat, obává se jejich následné reakce. Ví, že psychologové doporučují, by byli děti o osvojení informováni nejlépe před nástupem do mateřské školy, ale paní tento rozhovor stále oddaluje, i když si stanovila mezní termín, do kdy nejpozději jim to sdělí. Tento termín kvůli své obavě stále posunuje.

Osvojitelka dále uvedla, že pokud by se jí podařilo sehnat práci, určitě se nebrání dalšímu osvojení. Dále uvedla, že by uvítala, kdyby případní prověření zájemci o osvojení, kteří již mají v péči osvojené dítě, byli informování o tom, že je možné osvojit sourozence jejich dítěte.

Dílčí závěr:

Paní kladně hodnotila informovanost ze strany pracovnice OSPOD, která jim sdělila všechno potřebné a také soudní řízení, která v rámci osvojení absolvovali i přípravu budoucích osvojitelů a poskytnuté informace.

Negativně hodnotí dlouhé čekací lhůty a zbytečnou byrokracii v rámci procesu osvojení. Psychotesty absolvované v rámci přípravy budoucích osvojitelů považuje za diskriminační ve vztahu k „normálním“ biologickým rodičům.

Negativně také vnímala problémy při přebírání druhého dítěte z ústavu a to z důvodu dovolené sociální pracovnice a prodloužení pobytu dítěte v zařízení o další dva týdny. Další negativní zkušeností byla také přítomnost biologické matky, která, přestože dala souhlas s osvojením, měla k dítěti přístup.

Pro případné urychlení celého procesu osvojení by určitě zkrátila čekací lhůty, aby se dítě do rodiny dostalo maximálně jako šestiměsíční z důvodu navázání správných citových a sociálních vazeb. U nezrušitelného osvojení se jí jevila jako optimální lhůta 6 měsíců, na místo jednoho roku.

RODINA F

Rozhovor byl na základě přání osvojitele veden v mé kanceláři.
Osvojitelé žili jako manželé 10 let. V době podání žádosti o osvojení bylo pánovi 33 let a paní 35 let.
Důvodem pro osvojení byly zdravotní důvody. Vyzkoušeli asistovanou reprodukci, metodu IVF, ale bezúspěšně. Dle jeho názoru je to pouze byznys. Léčba s neúspěšnými pokusy trvala cca 10 let.
Oba manželé se shodli, že chtějí dítě, které nikdo nechce. Ve své péči mají dvě děti, devítiletou a sedmiletou holčičku. Obě děti si našli sami. V obou případech byla biologická matka cizinka, která porodila na území ČR. Většinu osvojitelů odradila složitost celého procesu v případě biologické matky cizinky. Z tohoto důvodu byla první holčička 16x odmítnuta vhodnými osvojiteli, kterým byla nabídnuta. Manželé si první holčičku vyhlédli v Kojeneckém ústavu v Ostravě prostřednictvím Krajského úřadu v Ostravě a v jejích devíti měsících si ji přivezli domů.
V tomto případě je zvláštností to, že nejprve si našli dítě a teprve po té podávali žádost o osvojení. V obou případech se jednalo o nepřímou adopci. Na začátku příliš neřešili problematickou situaci ohledně osvojení, ale jejich případ měl různá netypická specifika. V souvislosti s biologickou matkou cizinkou vyvstalo v rámci procesu osvojení několik problémů a to u každé holčičky jiný. U jedné museli řešit státní občanství, v druhém případě zase azyl. Situace se natolik zkomplikovala, že požádali o pomoc obecní úřad obce s rozšířenou působností, následně krajský úřad, pak MPSV a nakonec i ombudsmana. Vzhledem k tomu, že žádost o osvojení podávali až po převzetí dítěte do rodiny, absolvovali pouze seminář pro adopci.
Manželé se v této problematice velmi angažují a mají spoustu přátel, kteří si prošli procesem osvojení a od nich získávají další zkušenosti a informace.
Pán velmi pozitivně hodnotil celý průběh procesu, spolupráci s jednotlivými institucemi, informovanost a pomoc ze strany sociální pracovnice OSPOD, pracovnic pedagogicko-

psychologické poradny, které byly zaangažovány do celého procesu a jejich případu a jak uvedl, tak jim velmi pomohli a celý proces urychlily.

Jediné negativum, které uváděl, byl názorový rozpor s konkrétní pracovnicí poradního sboru, i přes tuto zkušenost hodnotí všechno spojené s osvojením velmi pozitivně a kladně.

U první holčičky čekali na nezrušitelné osvojení 5 let, přesto nemá problém ani s danými lhůtami ani s informovaností nebo dlouhým soudním procesem.

Pán uvedl, že jejich případ je skutečně netypický v porovnání s ostatními „klasickými“ osvojeními.

Dále se osvojitel zmínil o tom, že v rámci odborné literatury je uvedeno, že u dítěte, které bylo do rodiny přijato v pozdějším věku, hrozí častěji psychická deprivace z důvodu delšího pobytu v ústavu. Jak již bylo zmíněno, první holčičku přijali manželé do rodiny v jejích devíti měsících a druhou, když jí byly téměř dva roky, přesto pán uvedl,

že mladší z holčiček, která strávila v ústavu delší dobu, je v naprosté pohodě, oproti starší, která je labilní.

Obě holčičky ví, že byly osvojeny a opět jim tato skutečnost byla sdělena vzhledem k věku formou pohádky.

Dílčí závěr:

Pán hodnotil kladně téměř celý průběh a proces osvojení, přestože jejich cesta k osvojení byla poněkud komplikovaná. Kladně hodnotil spolupráci s pracovnicemi ústavů, úřadu, pedagogicko-psychologické poradny a všech, kteří bylo do jejich osvojení nějakým způsobem zaangažováni.

Negativně zhodnotil pouze názorový rozpor s konkrétní pracovnicí poradního sboru, ale i přes tuto zkušenost vnímali všechno pozitivně.

Nejvíce informací si zajišťovali sami, jelikož se touto problematikou blíže zabývají, dále prostřednictvím svých známých i prostřednictvím sociální pracovnice úřadu.

RODINA G

Rozhovor byl, na žádost osvojitele, veden v mé kanceláři.

Osvojitelé jsou manželé 9 let. V době podání žádosti bylo pánovi 33 let a paní 30 let. Manželé bydlí v mezonetovém bytě. Pán pracuje, paní je na mateřské dovolené.

Důvody pro osvojení byly opět zdravotní. Manželé 2x podstoupili metodu asistované reprodukce, ale bezúspěšně. První impuls vyšel od manželky, ale manžel se k manželce bez problémů připojil. V jejich případě se jednalo o přímou adopci.

V podstatě díky náhodě se jim podařilo seznámit s biologickou matkou v době jejího těhotenství, která byla již předem rozhodnutá si dítě neponechat ve své péči, ale již před porodem dala souhlas s osvojením ve vztahu k určitým osvojitelům. Díky tomu si domů přivezli přímo z porodnice krásného chlapečka.

Za velmi pozitivní považuje pán vynechání celého martýria kolem procesu osvojení a to absolvování psychotestů, přípravy pro budoucí osvojitele, ale jako nejhlavnější a nejdůležitější označil především to, že dítě měli ve své péči již od jeho narození, tudíž vůbec nepoznalo pobyt v ústavním zařízení. V tomto případě žádost o osvojení nepodávali na orgánu OSPOD, ale přímo na soudě.

Veškeré informace si zjišťovali především sami. Podařilo se jim najít právníka, který převzal jejich případ, jelikož měl již jednu praktickou zkušenost s přímým osvojením. Jak osvojitel uvedl, sehnat právníka, který se zabývá rodinným právem, byl asi největší problém, se kterým se setkali. Bohužel záležitosti ohledně osvojení nejsou dostatečně lukrativní, proto měli takový problém někoho sehnat.

Pán dále uvedl, že nejvíce informací jim poskytl zmiňovaný právník a dále pracovnice OSPOD. Před příchodem dítěte do rodiny proběhla návštěva sociální pracovnice v dané rodině a další přibližně po třech měsících pobytu dítěte v rodině. Další a snad už poslední návštěva proběhne v krátké době, jelikož se blíží termín, kdy si budou žádat o nezrušitelné osvojení.

Jako pozitivní zkušenost v celém procesu, kterým prozatím prošli, považuje soudní řízení, které bylo velmi rychlé, bez jakýchkoliv průtahů, spolupráci s pracovnicí OSPOD, která byla velmi vstřícná a nápomocna řešení jejich situace a také přístup nemocnice, která umožnila pobyt jeho manželky ihned po narození dítětem porodnici, aby mohla být s miminkem od narození a osvojila si všechno potřebné kolem péče o malé miminko.

Jako negativní označil v jejich případě to, že se znají s biologickou matkou a především čekací lhůtu u nezrušitelného osvojení, jelikož toto řízení má proběhnout v krátké době a mají obavy, by se matka ještě nerozmyslela. V souvislosti s jejich případem vyvstaly také problémy v nemocnici při převzetí dítěte, kdy jim dítě původně nechtěli z porodnice vydat, proto se musela do celé záležitosti vložit sociální pracovnice i s právníkem, ale tady dávají vinu především tomu, že konkrétně v dané nemocnici

neexistuje dostatečná praxe a zkušenost s možností přímé adopce. Domnívají se, že tyto zkušenosti jsou nedostačující i v jiných nemocnicích, ale nepátrali po tom.
V rámci celého procesu by určitě zkrátili lhůtu jednoho roku u nezrušitelného osvojení na dobu 3 – 6 měsíců.

Dílčí závěr:
Pán kladně hodnotil pomoc a spolupráci ze strany pracovnice OSPOD, dále pomoc právníka a rychlé soudní řízení a v neposlední řadě také pomoc a vstřícnost zaměstnanců nemocnice.
Za největší pozitivum, právě v jejich případě, považuje umístění dítěte do rodiny přímo z porodnice, takže dítě nemuselo strávit ani jeden den v ústavu a bez matky.
Většinu informací si zjišťovali sami, ale velmi jim byla nápomocna pracovnice OSPOD, na kterou se mohli kdykoliv obrátit a také právník, který měl již jednu praktickou právní zkušenost s osvojením a díky tomu jim mohl dát cenné rady, které uplatnili v praxi.
Negativně hodnotí osobní setkání s matkou a to, že se vzájemně znají a také zákonem danou lhůtu jednoho roku u nezrušitelného osvojení. Negativní praktickou zkušeností pro ně byly problémy s vydáním dítěte z porodnice do jejich péče, ale vše se nakonec vyřešilo. Tady vidí problém především v neinformovanosti zaměstnanců nemocnice a nedostatku praxe v dané problematice.
V rámci procesu osvojení by určitě zkrátil lhůtu u nezrušitelného osvojení na dobu 3 – 6 měsíců.

4.4 Rozhovor se sociální pracovnicí OSPOD

Rozhovor byl veden v kanceláři příslušné sociální pracovnice.
Pracovnice uvedla, že tuto práci vykonává od roku 1988.
Všichni žadatelé o osvojení nebo pěstounskou péči se nejprve dostaví na příslušný úřad obce s rozšířenou působností, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, kde jsou jim poskytnuty základní informace ohledně celého procesu osvojení a jsou jim předány všechny potřebné tiskopisy. Jakmile shromáždí všechny potřebné doklady a podají žádost na příslušný úřad, v krátkém časovém úseku proběhne první návštěva sociální pracovnice v rodině žadatelů o osvojení. Jak uvedla pracovnice, pozitivní je vždy žádost

podaná manželi, kteří mají větší šance na osvojení, je možné, aby byla žádost i samožadatelkou, ale oproti manželům je v nevýhodě. Další podmínkou, kterou musí manželé splňovat, je doba trvání jejich manželství, která by měla být alespoň 2 – 3 roky. Po shromáždění veškeré potřebné dokumentace a provedeném šetření je tato dokumentace odeslána na příslušný krajský úřad. Přibližně po dvou měsících jsou žadatelé o osvojení kontaktováni sociální pracovnicí krajského úřadu a pozváni ke vstupnímu pohovoru s případnou nabídkou termínu přípravy budoucích osvojitelů. Většinou se jedná o dva víkendy nějaké individuální sezení. Této přípravy se musí zúčastnit všichni žadatelé o osvojení. Cílem přípravy je informovat nové osvojitele o různých skutečnostech, které mohou v rámci celého procesu osvojení nastat a cílem je také večerní neformální setkání s dalšími osvojiteli a výměnou jejich získaných zkušeností. Po ukončení přípravy probíhají psychotesty, které dříve zajišťovaly okresní úřady. Po ukončení přípravy a absolvování psychotestů je následně krajským úřadem vydáno rozhodnutí o doporučení nebo nedoporučení určitých žadatelů pro osvojení a ti buď jsou, nebo nejsou zařazeni do evidence osvojitelů, kterou vedou krajské úřady.

Dítě vhodné k osvojení je zařazeno do evidence. V případě, že se takovému dítěti nepodaří najít vhodné osvojitele a není zprostředkováno osvojení, je toto dítě předáno do evidence MPSV. Současná praxe je taková, že dítě z určitého kraje je osvojováno osvojiteli ze stejného kraje. Pouze v případě, že se v rámci daného kraje nenašli pro toto dítě vhodní osvojitelé, hledají se dítěti vhodní osvojitelé také v jiném kraji nebo je následně nabídnuto k mezinárodnímu osvojení.

O výběru vhodných žadatelů pro konkrétní dítě rozhoduje poradní sbor, který tvoří lékař, psycholog, pracovnice krajského úřadu, zástupce kojeneckého ústavu (psycholog nebo primář) odkud má být dítě předáno do rodiny. Jakmile jsou vybráni vhodní žadatelé o osvojení, krajský úřad prostřednictvím obce pozve žadatele k dalšímu setkání. Žadatelé obdrží oznámení, že byli vybráni jako vhodní osvojitelé pro konkrétní dítě. Součástí tohoto pozvání musí být také aktuální informace a záznamy o zdravotním stavu, šetření o současných poměrech, zda nedošlo k nějaké změně, což se děje většinou formou pohovoru.

Žadatelé se následně dostaví a dostanou k dispozici fotografii dítěte, pro které byli vybrání jako vhodní osvojitelé, informace o jeho rodinné anamnéze, zdravotním stavu dítěte, a pokud se rozhodnou dítě přijmout, je jim také zprostředkováno setkání s dítětem. Mají lhůtu 30 dnů na rozhodnutí, zda toto dítě přijmou do rodiny nebo budou čekat na další nabídku.

Následuje soudní řízení, kdy je podaná žádost o zrušitelné nebo přímo už o nezrušitelné osvojení. Podmínkou je, že žadatelé o osvojení musí mít dítě ve své péči minimálně 3 měsíce. U nepřímé adopce je vydáno rozhodnutí o péči budoucích osvojitelů a žádost na soud podává OSPOD. U přímé adopce si tuto žádost na soud podávají přímo osvojitelé.

Pracovnice OSPOD mi v kostce popsala celý průběh osvojení.

Pozitivně hodnotila přípravu budoucích osvojitelů, kdy se žadatelé setkávají na těchto školeních a případně navážou nové přátelské vztahy, které jim v budoucnosti můžou pomoci s řešením nějakého problému. Pozitivně také vnímá

Jako problematické z jejího pohledu označila příliš dlouhé lhůty a nedostatek dětí vhodných k osvojení. Dalším negativem jsou podle ní zdlouhavá soudní řízení. Nikde není uvedena žádná lhůta, do kdy má být o dané věci rozhodnuto, proto zůstává spousta dětí v ústavech příliš dlouhou dobu, než je celý proces ukončen a vydáno pravomocné rozhodnutí soudu. Určitě upřednostňuje nepřímou adopci. Na otázku směřující k přímé adopci, a zda je jejím zastáncem, pracovnice odpověděla, že spíše ne, protože spatřuje přílišné riziko u biologické matky, osvojitelé jsou v neustálém napětí, zda se biologická matka po roce jejich péče o dítě nerozmyslí a nebude chtít dítě zpátky. Další negativum vidí v absenci vyšetření a genetických testů, které většinou podstupují děti, které jsou určeny pro nepřímou adopci a v rámci jejich pobytu ve zdravotnickém zařízení jsou všechny tyto testy provedeny z důvodu jejich následné anamnézy nebo případné léčby.

Dílčí závěr:

Jako pozitivum označila sociální pracovnice OSPOD přípravu budoucích osvojitelů, v rámci které se žadatelé setkají s podobně „postiženými“ lidmi a můžou navázat přátelské vztahy, které jim mohou být v budoucnu ku prospěchu.

Negativně hodnotí dlouhé čekací lhůty, nedostatek dětí vhodných k osvojení a zdlouhavá soudní řízení.

Za velkou chybu považuje to, že v zákoně není striktně uvedena lhůta, do kdy musí být který úkon nejpozději proveden a dochází tak k velkým průtahům než může být dítě umístěno do rodiny.

Určitě se přiklání k nepřímé adopci oproti adopci přímé a to z toho důvodu, že v rámci nepřímé adopce jsou u dítěte prováděny všechna dostupná vyšetření, včetně vyšetření genetického a nejsou tam taková rizika jako u přímé adopce, kde je úplná absence těchto vyšetření.

4.5. Rozhovor se sociální pracovnicí ústavu

Poslední rozhovor byl veden se sociální pracovnicí ústavu přímo v tomto zařízení. Toto setkání proběhlo po předchozí telefonické domluvě.

Současná sociální pracovnice mi v krátkosti popsala svoji cestu k současnému postu sociální pracovnice v ústavu. Nejdříve pracovala jako dětská sestra, následně nastoupila do jeslí a poté pracovala v pečovatelské službě. Od roku 1991 pracovala v Kojeneckém ústavu a dětském domově Brno – Hlinky, kde postupně zastávala pozici dietní sestry, vrchní sestry a od roku 2004 zastává v tomto zařízení funkci sociální pracovnice. Náplní její práce je jednání s úřady a s rodiči. V současné době již nenese zařízení název kojenecký ústav, ale zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jak dále uvedla, v celé ČR jsou už asi jen 2 kojenecké ústavy.

Děti, které jsou umístěny v jejich zařízení, jsou 3x nabídnuty k osvojení v rámci stejného kraje, a pokud se nenajdou vhodní osvojitelé, jsou zapsáni do celostátního registru

a následně do zahraničí.

V rámci našeho rozhovoru se pracovnice zaměřila přímo na problematické otázky v procesu osvojení, její pohled na některé skutečnosti a návrhy řešení. Dle jejího názoru a můžu konstatovat, že se jedná o názor odborníka na danou problematiku, jsou problémy s nedostatkem soudců a právníků, kteří by se přímo zabývali pouze rodinným právem a problematikou osvojeni. V případě, že je nutné vyřešit nějakou záležitost bezodkladně, nemají soudci žádné služby, aby bylo v těchto případech k dispozici. V dřívější době tyto služby fungovaly, ale asi jen 6 let.

Určitě by vrátila pravomoc OSPOD, jejichž pracovnice byly v dané situaci pružené a dokázaly vše vyřešit skutečně rychle a v zájmu dítěte. V současné době rozhoduje o osvojení soud, který si žádá anamnézu přes OSPOD a opět dochází ke zbytečnému prodlužování lhůt.

Další negativum spatřuje ve lhůtách, které nejsou nikde pevně stanoveny, a přestože se v zákoně mluví o blahu dítěte, neexistují žádné lhůty, které by pro blaho dítěte skutečně pracovaly. V rámci přípravy budoucích osvojitelů by se více zaměřila na osobnost přednášejících. Určitě není v pořádku, když žadatelům o osvojení přednáší člověk, který by měl předávat i určité praktické zkušenosti, a přitom se jedná o osobu

svobodnou a navíc bezdětnou, která tudíž nemá žádnou praktickou zkušenost např. s výchovou dětí. Určitě by uvítala, aby se přípravy účastnili zaměstnanci ústavů a zařízení, ve kterých děti pobývají, ať už primář nebo sociální pracovnice, protože především oni mohou žadatelům o osvojení podat a předat spoustu praktických postřehů, rad a informací, jelikož oni jsou s dětmi v každodenním kontaktu a mohou odborně odpovědět na spoustu dotazů, na které ani žádná příručka nebo publikace nemůže odpovědět.

Jako naprosto nesmyslné považuje některé otázky v psychotestech, kterými musí projít každý s žadatelů o osvojení a také dotazníky, které obsahují plno zbytečných a neaktuálních dotazů vzhledem k současnosti. Velkým problémem jsou také zdlouhavá správní řízení, které se ještě prodlužují obesíláním a sháněním rodičů kvůli podpisům a opakovanému souhlasu s osvojením a to po dvou měsících po přijetí dítěte a následně po šesti měsících nezájmu. Lhůtu pro nezrušitelné osvojení by zachovala jako ochranu osvojitelů, ale určitě vidí hlavní příčinu všech problémů v chybném zákoně, který by měl být novelizován, pokud možno ve spolupráci se zainteresovanými lidmi, kteří znají tuto problematiku z praxe. Dále by vyčlenila minimálně jednoho soudce, který by byl určen přímo pouze pro osvojení. A především v zákoně pevně stanovit lhůty, ve kterých musí být rozhodnuto.

Dílčí závěr:

I v rámci tohoto rozhovoru jsme se zaměřili především na problémy, které pracovnice jako odbornice přes danou problematiku a dlouhodobý pozorovatel, spatřuje v celém procesu osvojení.

Velké negativum vidí v tom, že na problematiku náhradní rodinné péče nejsou vyškoleni a přímo se jí nevěnují pouze určití soudci. Navíc soudci nemají povinnost držet služby, takže pokud nastane nějaká nenadálá akutní záležitost, vznikají problémy a zbytečné průtahy. Za problematické také považuje problémy se sháněním právníků, kteří by se zabývali otázkami rodinného práva, konkrétně otázkami osvojení a celé náhradní rodinné péče.

Vrátila by pravomoc na OSPOD, jejichž pracovnice jsou schopny na danou situaci zareagovat okamžitě a řešit daný problém pružně a bez zbytečných průtahů, navíc drží služby, takže jsou okamžitě k dispozici. Stejně nesmyslné jí připadá i zasílání anamnézy dítěte na soud právě prostřednictvím OSPOD. Tyto pracovnice mají většinou o rodině a dítěti ty nejčerstvější zprávy a také nejvíce informací, proto by mělo rozhodnutí ležet

na jejich bedrech a ne na rozhodnutí soudu, který se musí s celým případem teprve seznámit.

Negativně také hodnotí lhůty, které nejsou zákonem nikde stanoveny, a proto také dochází k celé řadě průtahů a ve výsledku tím stejně trpí nejvíc dítě, jelikož se prodlužuje jeho pobyt v ústavním zařízení.

Další změnou, kterou by zavedla, je přítomnost pracovníků kojeneckých ústavů na přípravě budoucích osvojitelů, jelikož se domnívá, že především oni jsou schopni poskytnout žadatelům o osvojení nevíce erudovaných informací, rad a odpovědí na jejich dotazy.

Negativně také vnímá nesmyslnost některých otázek v psychotestech a v dotaznících.

Špatně vnímá i zdlouhavé řízení a jedinou cestu, jak se pohnout kupředu a skutečně začít plnit zákonem danou formulku, že vše se má konat v zájmu a pro blaho dítěte, vidí v novelizaci zákona ve spolupráci se zainteresovanými lidmi, kteří se touto problematikou zabývají a především ji znají z praxe. A také vyčleněním minimálně jednoho soudce v každém kraji na tuto problematiku a uzákonit pevné lhůty pro všechna řízení.

ZÁVĚR

Cílem teoretické části bylo přiblížit náhradní rodinnou péči v historickém kontextu a v současnosti. V minulosti byl důraz kladen především na zachování rodu a majetku a zájem dítěte byl postaven až na poslední místo. Vývojem celého procesu se dosáhlo současného stavu, kdy zájem a blaho dítěte se staví na první místo. K tomu všemu přispělo přijetí mnoha zákonů zabývajících se problematikou náhradní rodinné péče a také ratifikace mezinárodních smluv ve vztahu k dítěti. Tímto vývojem se zabývá první kapitola.

Proces náhradní rodinné péče je velmi složitý a komplikovaný a jeho cílem je nahradit a dát dítěti, které nemůže vyrůstat se svými biologickými rodiči, šanci na spokojený a šťastný život, nejlépe v nové rodině. Ne vždy je to ovšem možné, a tehdy zasahuje stát se svými zákonnými pravomocemi, aby dítěti umožnil jeho další zdárný vývoj a život. Určitě by stálo za zamyšlení, zda si stát příliš nezjednodušuje svoji pozici odebráním dítěte z jeho biologické rodiny namísto toho, aby více investoval do práce s rodinou a vytvářel podmínky pro návrat dítěte zpět do rodiny. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na charakteristiku a přiblížení jednotlivých typů náhradní rodinné péče se všemi jejich specifikami, klady i zápory.

Jelikož je má práce zaměřena především na nejvýznamnější typ náhradní rodinné péče – osvojení, zabývám se ve třetí kapitole celým procesem osvojení. Tato kapitola má přiblížit jednotlivé fáze a průběh osvojení od úplného začátku, tedy podání žádosti, až do konce, a tím je přijetí dítěte do rodiny. Opět s důrazem na různé druhy a možnosti osvojení.

Za cíl bakalářské práce jsem si stanovila nejenom charakteristiku a specifikaci procesu osvojení, ale především popis celého průběhu osvojení s důrazem na kritická místa a případné návrhy jejich odstranění a návrhy řešení. Těmi se zabývá především empirická část v rámci rozhovorů s osobami nejpovolanějšími - osvojiteli a sociálními pracovnicemi, kteří celým procesem osvojení prošli nebo byli součástí některé z jeho fází.

Pro empirickou část jsem použila kvalitativní metodu – rozhovory s osvojiteli a sociální pracovnicí úřadu, která stojí na začátku tohoto procesu a sociální pracovnicí ústavu, která je na jeho „úplném“ konci. V rámci všech rozhovorů jsem se zaměřila především na vystižení problematických fází při osvojení a také na pozitivně vnímané skutečnosti v jeho průběhu.

Z provedených rozhovorů lze jednoznačně uvést, že každý z oslovených respondentů – žadatelů o osvojení má problematickou praktickou zkušenost s něčím jiným. Ve většině případů se však aktéři rozhovorů shodli na tom, že by celý proces osvojení urychlili zkrácením zákonných lhůt, aby bylo dítě do náhradní rodiny umístěno co nejdříve. Více by se zaměřili na praktické otázky v přípravě budoucích osvojitelů, uvítali by také větší informovanost v jednotlivých fázích procesu a zachování anonymity v soudním řízení a vynechání některých dokladů nebo jejich částí, které vnímají jako ponižující a nevhodné. Téměř všichni vnímali pozitivně setkání s dalšími osvojiteli, kteří byli tzv. „na stejné lodi“ a jejich pocit, že v tom nejsou sami a nemusí mít pocity zahanbení nebo ponížení z toho, že nemohou na svět přivést svoje vlastní dítě.

S rozhovorů se sociálními pracovnicemi bych vyzdvihla jejich postřehy a letité zkušenosti, které poukázaly na problematické lhůty v celém průběhu osvojení, a to jak v rámci shromažďování potřebných dokladů na začátku, tak při pozvání na přípravu budoucích osvojitelů a také při soudním řízení. Jako problematické také vnímají to, že státem nejsou vyčleněni konkrétní soudci a právníci, kteří by řešili pouze rodinné právo s důrazem na otázky osvojení a pěstounské péče.

Závěrem bych uvedla, že bych ráda věřila, že plánové změny zákonů, které se dotknou náhradní rodinné péče, budou ku prospěchu věci a budou mít na paměti stále jedno a totéž, a to:

ZÁJEM A BLAHO DÍTĚTE

„Děti jsou smyslem života“
„Aby se dítě mohlo zdravě rozvíjet, musí se cítit spokojeně a v bezpečí“

RESUMÉ

Bakalářská práce na téma „Osvojení – složitá cesta k cíli“ je rozdělena do dvou částí. Teoretická část se člení do 3 kapitol. První kapitola se zabývá historickým vývojem v procesu osvojení a pěstounské péče. Druhá kapitola se věnuje základním typům náhradní rodinné péče s jejich určitými specifikami. Třetí kapitola je věnována ústřednímu tématu práce – osvojení, která přibližuje jeho celý proces a složitý průběh.

Praktická část je tvořena čtvrtou kapitolou. Obsahem této části jsou případové studie sedmi žadatelů o osvojení, kteří si prošli celým procesem osvojení, od podání žádosti, přes přípravu budoucích osvojitelů, absolvovali psychotesty a byli vybráni jako žadatelé vhodní k osvojení, na jehož konci byl jejich splněný sen – vytoužené dítě a vytvoření nové rodiny a také postřehy a zkušenosti sociální pracovnice úřadu OSPOD a sociální pracovnice ústavu. Kromě základních osobních dat rodičů i děti, obsahují případové studie poznatky, zkušenosti, rady a návrhy z procesu osvojení jednotlivých osvojitelů a sociálních pracovnic.

Práce řeší jednotlivé typy náhradní rodinné péče a podrobně především osvojení, které je považováno za nejideálnější a nejlepší formu pro výchovu a péči o dítě, jelikož mu plně nahrazuje biologickou rodinu. Práce také ukazuje na nedostatky procesu osvojení v praxi, které by mohly být vyřešeny novelou zákona.

ANOTACE

Tématem bakalářské práce „Osvojení – složitá cesta k cíli“ je jedna z forem náhradní rodinné péče - osvojení. Práce je rozdělena do dvou částí. První teoretická část poskytuje informace o historickém vývoji náhradní rodinné péče a některých jejích formách a dále se podrobně zabývá procesem osvojení. V praktické části jsou prezentovány osobní data sedmi osvojitelů a jejich rodin s názory, postřehy, radami a informacemi z procesu osvojení, kterým prošly, a také zkušenosti a postřehy sociální pracovnice úřadu a sociální pracovnice kojeneckého ústavu.

KLÍČOVÁ SLOVA

adopce, osvojení, pěstounská péče, ústavní výchova, poradní sbor

ANNOTATION

The theme of the thesis „Mastering – a comlicated way to the goal“ is a form of foster care – adoption. The work is divided into two parts. The first section provides theoretical informations about the historical development of foster care and some of its forms and further details the process of adoption. In the practical part there are presented personal informations of seven adoptive families and their opinions, insights, advice and informations from the process of adoption, they have undergone, and the experiences and perceptions of social workers and social workers of infant home.

KEYWORDS

adoptions, adoption, foster care, institutional care, advisory board

LITERATURA A PRAMENY

Právní předpisy:

1. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 94/1963 o rodině Sb., ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
4. Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Literatura:

7. Archerová, C., *Dítě v náhradní rodině*. 1. vyd., Praha: Portál, 2001, 120 s. ISBN 80-7178-578-4
8. Bubleová, V., Vávrová, A., Vránová, L., *Základní informace o osvojení (adopci).* 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 45 s. ISBN 978-80-87455-02-9
9. Bubleová, V., Vránová, L., Vávrová, A., Frantíková, J., *Základní informace o náhradní rodinné péči.* 1. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2011, 94 s., ISBN 978-80-87455-01-2
10. Bubleová, V., Vránová, L., et al., *Adopce.com, Průvodce náhradní rodinnou péčí.* 4. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 39 s.
11. Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z., a kol. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995, 248 s. ISBN 80- 7169-192-5
12. Gabriel, Z., Novák, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči.* 1. vyd. Praha: Grada publishing, 2008, 144 s., ISBN 978-80-247-1788-3
13. Matějček, Z., et al., *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 184 s., ISBN 80-7178-304-8

14. Schmidt, M.-L., *Jako stromy bez kořenů*. 1. vyd. Vimperk: Tina, 1995, 233 s. ISBN 80-85618-34-6
15. Schoollerová, J. E., *Adopce-vztah založený na slibu*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2002, 217 s., ISBN 80-7255-066-7
16. Šanderová, P., *Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém.* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 162 s., ISBN 978-80-7419-046-9
17. Škoviera, A., *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 144 s., ISBN 978-80-7367-318-5
18. Westphalová, J., *A nikdo ho nechtěl*.1.vyd. Praha: Vyšehrad, 1985, 174 s.,

Jiné zdroje:

19. http://cs.wikipedia.org/wiki/Osvojen%C3%AD [21.3.2012]
20. http://nahradnirodina.cz/nahradni_vychovaI.html [19.3.2012]
21. http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/adopce.html [21.3.2012]
22. http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_peceI.html [19.3.2012]
23. http//www.nahradnirodina.cz/cesta_ditete_do_nahradni_rodinne_pece.html [19.3.2012]
24. http://www.nahradnirodina.cz/zprostredkovana_nahradni_rodinna_pece.html [19.3.2012]
25. http://prima-adopce.webnode.cz/o-nas [21.3.2012]
26. http://prima-adopce.webnode.cz/formulare-ke-stazeni/ [21.3.2012]
27. http://prima-adopce.webnode.cz/zakonne-upravy/ [21.3.2012]
28. http://www.epravo.cz/top/clanky/nektere-aspekty-adopce-cili-osvojeni-ciziho-nezletile... [21.3.2012]
29. http://www.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/kvalvyzkpedhendl.pdf [21.3.2012]
30. http://cs.wikipedia.org./wiki/Kvalitativn%C3%AD_vC3%BDzkum [19.4.2012]
31. http://cs.wikipedia.org/wiki/Interview_(sociologie) [25.4.2012]
32. Metodické doporučení MPSV č. 1/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech adresného souhlasu rodiče k osvojení dítěte
33. Příručka-Příprava pěstounů a osvojitelů

PŘÍLOHY

1. Formulář „ Podklady potřebné k podání žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče
2. Formulář „Žádost zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli“
3. Formulář „Dotazník pro žadatele o svěření dítěte do své péče“ - individuální
4. Formulář „Dotazník pro žadatele o svěření dítěte do své péče“ – společný
5. Formulář „Dotazník o zdravotním stavu“
6. Formulář „Lékařské vyšetření“
7. Formulář „Hodnocení zaměstnavatele“
8. Statistické údaje MPSV o NRP za rok 2010
9. Statistické údaje MPSV o NRP za rok 2011

Příloha č. 1

Podklady potřebné k podání žádosti o zprostředkování náhradní rodinné péče

Dle § 21 odst. 5 zákona č. 359/1999, Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, obecní úřad obce s rozšířenou působností vede spisovou dokumentaci žadatelů o náhradní rodinnou péči (dále jen NRP). Spisová dokumentace musí obsahovat:

- **žádost k zařazení** do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli či pěstouny + potřebná písemná vyjádření a souhlasy, která jsou v nich zahrnuta (*Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli* nebo *Žádost o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny*, případně *Souhlas se zjišťováním osobních údajů v souvislosti se žádostí druha/družky o zařazení do evidence vhodných stát se osvojiteli/pěstouny*)
- **dotazníky** pro žadatele *(Dotazník pro žadatele o svěření dítěte do své péče)*
- **sociální zpráva** (*Zpráva ze sociálního šetření*)
- **doklad o státním občanství** nebo povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo hlášení k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů (fotokopie OP jako doklad o státním občanství žadatele + **souhlasy** s jejich pořízením)
- **opis rejstříků trestu**
- **zprávu o zdravotním stavu** (*Dotazník o zdravotním stavu, Lékařské vyšetření*)
- **pracovní hodnocení** (*Hodnocení zaměstnavatele*)
- **potvrzení o příjmu** za posledních 6 měsíců nebo daňové přiznání na poslední rok
- **zpráva z místa bydliště** (obecních či městských úřadu)
- **kopie oddacího listu** žadatele
- **rozsudek o rozvodu** (v případě druhého či dalšího manželství)
- **rodné listy dětí** (žijí-li v rodině)
- **průkazkové foto** žadatelů

(Evidenční list – není již potřeba – nezasílat)

Příloha č. 2

ŽÁDOST O ZAŘAZENÍ DO EVIDENCE ŽADATELŮ VHODNÝCH STÁT SE OSVOJITELI

Žadatelka:……..**datum**

narození……...……

trvalé

bydliště……..

Žadatel:…..……..**datum**

narození……...……...

trvalé

bydliště……..

Žádám/e o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli a o zprostředkování osvojení podle § 20 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Pokud Krajský úřad Jihomoravského kraje nezprostředkuje osvojení do 3 let od nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů, zašle kopii údajů z evidence žadatelů Ministerstvu práce a sociálních věcí.

Podle ustanovení § 21 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů:

Souhlasím(e) – nesouhlasím(e) s tím, aby mou/naši žádost MPSV postoupilo Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí za účelem jejího zařazení do evidence pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině, pokud ministerstvo nezprostředkuje osvojení do 6 měsíců.

Souhlasím(e) - nesouhlasím(e) s tím, že orgán sociálně-právní ochrany dětí je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování osvojení, zejména o tom, zda způsobem svého života budu/budeme zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí, kdykoliv zjišťovat, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci.

Souhlasím(e) - nesouhlasím(e) s tím, že smluvní lékař Krajského úřadu Jihomoravského kraje, je oprávněn zjišťovat všechny potřebné údaje o mém/našem zdravotním stavu, dále je oprávněn vyžádat si kompletní zdravotní dokumentaci u mých/našich ošetřujících lékařů.

Souhlasím(e) - nesouhlasím(e) s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny.

V……..…..dne……

…… ……

žadatelka žadatel

Příloha č. 3

DOTAZNÍK PRO ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO SVÉ PÉČE

osvojení ☐ pěstounská péče ☐ poručenství ☐ jiné ☐

A. OSOBNÍ ÚDAJE :

Jméno a příjmení:..... rozená:.....

Datum narození:.....rodné číslo:.....

Bydliště: .....PSČ.....

Státní příslušnost:.....národnost:.....

Stav:.....náboženské vyznání:.....

Číslo občanského průkazu (pasu).....

Telefon zam./domů.....e-mail.....

VZDĚLÁNÍ (název školy, vyučení, odborné zkoušky)

základní ☐ .....
vyučen v oboru ☐.....
středoškolské ☐ .....
vyšší odborné ☐.....
vysokoškolské ☐ .....
jiné odborné zkoušky .....

ZAMĚSTNÁNÍ (název zaměstnavatele, Vaše postavení v zaměstnání, apod.)

.....
.....
.....
.....

ZÁJMY :

Jste členem

zájmového sdružení	ano - ne	politické strany	ano - ne
sportovního oddílu	ano - ne	náboženské společnosti	ano - ne
občanského sdružení	ano - ne	jiné	

Pracoval/a jste ☐ pracujete ☐ s dětmi ano - ne

ZDRAVOTNÍ STAV

- postižení tělesné ☐ smyslové ☐ duševní porucha ☐ sexuální porucha ☐ žádná ☐
  pokud ano, jedná se o stav vrozený ☐ trvalý ☐ dlouhodobý ☐ krátkodobý ☐
- **nemoci, na které se léčíte:**.....
  .....
- léčil/a jste se☐ léčíte se ☐ ze **závislosti** ne ☐
  pokud ano drogové ☐ alkoholické ☐ hráčské ☐ jiné ☐ /jaké.....
- **jiné údaje o Vašem zdravotním stavu** (alergie, dlouhodobé užívání léků, apod.)
  .....
  .....
  .....

MANŽELSTVÍ:

Manžel/ka:

Jméno a příjmení:..... rozená:.....
Datum a místo narození:.....rodné číslo:.....
Datum uzavření sňatku:.....
Délka známosti před sňatkem:.....
Délka společného soužití před sňatkem:.....
Pořadí manželství:.....

Jste-li rozveden/á.....kolikrát:..... v roce.....
Kdo podal návrh na rozvod a z jakého důvodu :
.....
.....
.....
.....
.....
.....
Z předchozího manželství jsou děti: ano - ne kolik.....
Jste s dětmi v kontaktu: ano - ne jak často.....
Pokud ne, tak uveďte důvod.....
.....

Žije s Vaší rodinou někdo ve společné domácnosti ano - ne
(kdo, proč, jak dlouho, jak se účastní Vašeho společného života apod.)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

RODIČE:

Matka
Jméno a příjmení:.....rozená:.....
Datum a místo narození:.....
Zemřela v roce / příčina úmrtí.....
.....

Otec
Jméno a příjmení:.....
Datum a místo narození:.....
Zemřel v roce / příčina úmrtí.....
.....

Sourozenci:
Ano - ne kolik:..... Kolikátý/á jste v pořadí:.....

ÚDAJE O DĚTECH

Jméno a příjmení.....
Datum narození.....současný pobyt.....
Dítě je vlastní ☐ osvojené ☐ v pěstounské péči ☐ manžela ☐ jinak ☐
Zdravotní stav.....
- prodělal/a běžná dětská onemocnění.....
- trpí postižením tělesným ☐ smyslovým ☐ duševní poruchou ☐
- pokud ano, jedná se o stav vrozený ☐ trvalý ☐ dlouhodobý ☐ krátkodobý ☐
- dlouhodobě se léčí Ano - Ne

Ostatní údaje:
.....
.....
.....

Jméno a příjmení.....
Datum narození.....současný pobyt.....
Dítě je vlastní ☐ osvojené ☐ v pěstounské péči ☐ manžela ☐ jinak ☐
Zdravotní stav.....
- prodělal/a běžná dětská onemocnění.....
- trpí postižením tělesným ☐ smyslovým ☐ duševní poruchou ☐
- pokud ano, jedná se o stav vrozený ☐ trvalý ☐ dlouhodobý ☐ krátkodobý ☐
- dlouhodobě se léčí Ano - Ne

Ostatní údaje:
.....
.....
.....

Jméno a příjmení.....
Datum narození.....současný pobyt.....
Dítě je vlastní ☐ osvojené ☐ v pěstounské péči ☐ manžela ☐ jinak ☐
Zdravotní stav.....
- prodělal/a běžná dětská onemocnění.....
- trpí postižením tělesným ☐ smyslovým ☐ duševní poruchou ☐
- pokud ano, jedná se o stav vrozený ☐ trvalý ☐ dlouhodobý ☐ krátkodobý ☐
- dlouhodobě se léčí Ano - Ne

Ostatní údaje:
.....
.....
.....

ZKUŠENOSTI S VÝCHOVOU DĚTÍ

(Uveďte, zda jste vychovával/a nějaké dítě, současný styk s tímto dítětem, jeho věk, problémy, které se během výchovy vyskytly. Vaše výchovné poznatky a tendence, uveďte i jiné zkušenosti a poznatky z práce s dětmi)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

BYTOVÉ POMĚRY :

(uveďte, kde žijete , jak velký obýváte byt nebo dům, máte-li zahradu, vybavení bytu, okolí, plánujete-li pro přijaté dítě vlastní pokoj apod.)

Vlastnický vztah k bytu nebo domu, kde žijete:

OSTATNÍ MAJETKOVÉ POMĚRY:

VAŠE FINANČNÍ SITUACE:

příjmy pravidelné	ano - ne		ve výši.....
příjmy nepravidelné, občasné	ano - ne		ve výši.....
dávky státní sociální podpory	ano - ne	jaké:.....	ve výši.....
dávky sociální péče	ano - ne	jaké:.....	ve výši:.....
soudem určená vyživovací povinnost	ano - ne		ve výši.....
jiná platební povinnost	ano - ne		ve výši.....

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl / a jsou pravdivé a jsem si vědom / a toho, že uvedení nepravdivých údajů může mít za následky vyřazení mé žádosti z evidence žadatelů.

Datum..... podpis žadatele.....

Příloha č. 4

DOTAZNÍK PRO ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO SVÉ PÉČE

(žadatelé vyplní společně)

1. Proč a jak dlouho uvažujete i přijetí dítěte do vaší péče?

2. Hovořili jste s někým o vašem záměru a jaký měl názor na vaše rozhodnutí?
s dětmi
s osobou, která s vámi žije ve společné domácnosti
s rodiči/sourozenci
s širší rodinou
ostatními

3. Chcete čekat, než bude vyhledáno dítě podle vašich představ?
Ano - ne jak dlouho
Proč:

4. Která z následujících možností je pro vás přijatelnější?
získat dítě co nejdříve, nezáleží na tom, jaké bude
počkat tak dlouho, dokud nebude vyhledáno dítě podle našich představ

5. Chcete osvojení utajit před okolím?
ano ne nevím v žádném případě

6. Kdo zůstane s dítětem po přijetí do rodiny doma?

7. Bude vám s výchovou dítěte někdo pomáhat?
Ano - ne kdo :

8. Přijmete dítě odlišného etnika než je vaše?
ano ne nevím v žádném případě
jakého

9. Přijmete dítě, u kterého bylo zjištěno?

postižení tělesné	ano	ne	nevím	v žádném případě
postižené smyslově	ano	ne	nevím	v žádném případě
duševní porucha	ano	ne	nevím	v žádném případě
jiné onemocnění	ano	ne	nevím	v žádném případě

10. Jaké onemocnění by vám nevadilo?

léčitelné □ .....

neléčitelné □ .....

vzhledově zjevné □.....

jiné □ .....

VAŠE PŘEDSTAVY O DÍTĚTI A JEJICH ZDŮVODNĚNÍ

1. Pohlaví:

2. Věk:

3. Vzhled, povaha, původ apod.:

4. Zdravotní stav /intelekt dítěte:

5. Jiné:

Datum:

.....	.....
podpis žadatelky	podpis žadatele

Příloha č. 5

DOTAZNÍK O ZDRAVOTNÍM STAVU

(vyplní žadatel/ka)

Jméno a příjmení ……..……datum narození……..……

Bydliště
……..

Rodinný stav
……..

I. ANAMNÉZA :

RODINNÁ
Vyskytlo se ve Vaší rodině (rodič, sourozenec, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění?

- ☐ ne
- ☐ ano – jaké

OSOBNÍ
1. Jaká závažná onemocnění jste prodělal/a?

2. Byl/a jste pro somatické (interní, neurologické, ortopedické, apod.) onemocnění někdy v nemocnici?

- ☐ ne
- ☐ ano – kdy a pro jaké onemocnění

3. Byl/a jste pro duševní onemocnění někdy v nemocnici?

- ☐ ne
- ☐ ano – kdy a pro jaké onemocnění

4. Utrpěl/a jste nějaký závažný úraz?

- ☐ ne
- ☐ ano – kdy a jaký

5. Zůstaly Vám nějaké následky?

- ☐ ne
- ☐ ano -jaké

II. NYNĚJŠÍ ONEMOCNĚNÍ :

1. léčíte se v současné době pro nějaké somatické (interní, neurologické, ortopedické apod. onemocnění

- ☐ ne
- ☐ ano – jaké

2. léčíte se v současné době pro nějaké duševní onemocnění

- ☐ ne
- ☐ ano – jaké

3. docházíte pravidelně k praktickému lékaři

- ☐ ne
- ☐ ano – jak často a proč

4. docházíte k odbornému lékaři

- ☐ ne
- ☐ ano – jaké odbornosti, jak často a proč

5. užíváte trvale léky

- ☐ ne
- ☐ ano – jaké/vyjmenovat

6. máte nějaké zdravotní potíže a omezení

- ☐ ne
- ☐ ano – jaké

7. pobíráte plný nebo částečně invalidní důchod

- ☐ ne
- ☐ ano – odkdy a jaký

8. cítí se zdráv/a

- ☐ ne
- ☐ ano – jaké máte potíže

Prohlašuji, že jsem uvedl/a pravdivé údaje.

Datum:…….....
podpis:……

Příloha č. 6

LÉKAŘSKÉ VYŠETŘENÍ
(vyplní registrující praktický lékař)

Žadatel/ka ……**datum narození**……

bytem……
…..…..

I. ANAMNÉZA:

Rodinná

Osobní

Sociální

II. OBJEKTIVNÍ VYŠETŘENÍ:

Orientace:

Kontakt:

Sluch:

Zrak :

Chůze a stoj:

Pohyblivost :

Hlava:

Krk:

Hrudník:

Břicho:

Páteř:

Končetiny horní:

dolní:

Tlak a puls:

Váha a výška:

Moč:

Gynekologické vyšetření:

Diagnostický souhrn:

Současná terapie:

Přiložené odborné nálezy:

Datum: razítko a podpis lékaře:

Upozornění

Zprávy praktických lékařů by měly obsahovat názvy a nálezy odborných lékařů, v jejichž péči je žadatel. Zprávy lékařů by měly obsahovat údaje o současném stavu, včetně příslušných funkčních nálezů, o dosavadním průběhu a délce trvání onemocnění, o způsobu léčení a prognóze onemocnění pacienta.

U žadatele, jenž se v posledních 5 letech léčil na psychiatrii, musí být provedeno psychiatrické vyšetření. V ostatních případech se psychiatrické vyšetření provede jen tehdy, má-li posuzující lékař za to, že k posouzení zdravotního stavu žadatele je to pro účely NRP nezbytné.

Lékařské zprávy a nálezy, které jsou podkladem pro posouzení zdravotního stavu pro účely zprostředkování osvojení nebo svěření dítěte do pěstounské péče, nesmí být starší **6 měsíců.**

Příloha č. 7

HODNOCENÍ ZAMĚSTNAVATELE

Název a adresa zaměstnavatele:

Potvrzujeme, že
pan/paní……bytem……

je u nás zaměstnán/a od …….a v současné době je pracovně zařazen/a

jako ……..

Pracovní hodnocení:

Porušení pracovní kázně:

ano □ ojediněle □ opakovaně □ ne □

(jakým způsobem, použitá sankce) :

Osobní hodnocení:
(uveďte veškeré důvody, které z vašeho pohledu svědčí ve prospěch nebo neprospěch svěření dítěte do péče žadatele)

Měsíční průměrný čistý příjem.....

V……..……dne …… Razítko a podpis :

∗Toto potvrzení se vydává pouze jako součást žádosti o svěření dítěte do péče žadatele.

Příloha č. 8

Statistické údaje MPSV o NRP za rok 2010

A. Pěstounská péče, osobní péče poručníka, výchova jiné fyzické osoby než rodiče

	Počet dětí k 1.1.	Počet umístěných dětí za sledovaný rok		Počet dětí k 31.12.		Zánik pěstounské péče, poručenství nebo svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče				Spis předán jinému ObÚ
		celkem	z toho zdravotně postižených	celkem	z toho zdravotně postižených	z toho zrušená na návrh (podnět)		zletilostí dítěte	jinak	
						pěstouna	OSPOD			
Pěstounská péče	6632	1491	51	7021	302	91	60	553	171	227
Z toho pěstounská péče na přechodnou dobu	2	0	0	0	0	0	0	0	2	1
Poručenství s osobní péčí poručníka	2516	511	24	2641	149	21	14	206	93	52
Výchova jiné fyzické osoby než rodiče	4734	1223	35	4956	73	73	44	321	434	129

B. Pěstounské rodiny

	Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do pěstounské péče				Vztah k dítěti		
	k 1.1. sledovaného roku	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	celkem k 31.12. sledovaného roku	prarodiče	jiní příbuzní	cizí
Pěstounská péče	7872	1781	1149	8504	4275	1436	2909

C. Počet pěstounských rodin vzhledem k počtu dětí

	Počet dětí svěřených do pěstounské péče v rodině						
	1	2	3	4	5	6	7 a více
Počet rodin	5240	1083	321	116	29	17	13

D. Žadatelé o náhradní rodinnou péči

	Počet podaných žádostí o NRP			První kontakt s dítětem za sledovaný rok	Vztah k dítěti		
	Nevyřízených k 1. 1.	Podaných za sledovaný rok	Nevyřízených k 31. 12.		prarodiče	Jiní příbuzní	cizí
žadatelé o osvojení	2461	682	2450	418	x	x	670
Z toho cizinec s hlášeným pobytem na území ČR	39	21	39	8	x	x	17
Žadatelé o pěstounskou péči	650	621	722	386	242	65	306
Žadatelé podle § 78 zákona o rodině	50	317	48	205	175	60	75
Žadatelé podle § 45 zákona o rodině	107	712	107	484	527	131	68
Celkem	3268	2332	3327	1493	944	256	1119

Příloha č. 9

Statistické údaje MPSV o NRP za rok 2011

A. Pěstounská péče, osobní péče poručníka, výchova jiné fyzické osoby než rodiče

	Počet dětí k 1.1.	Počet umístěných dětí za sledovaný rok		Počet dětí k 31.12.		Zánik pěstounské péče, poručenství nebo svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče				Spis předán jinému ObÚ
		celkem	z toho zdravotně postižených	celkem	z toho zdravotně postižených	z toho zrušená na návrh (podnět)		zletilostí dítěte	jinak	
						pěstouna	OSPOD			
Pěstounská péče	7170	1507	52	7463	290	74	28	682	172	258
Z toho pěstounská péče na přechodnou dobu	1	6	0	3	0	0	0	0	3	0
Poručenství s osobní péčí poručníka	2648	494	28	2740	153	15	8	247	68	64
Výchova jiné fyzické osoby než rodiče	4738	1197	30	4773	67	70	38	477	417	160

B. Pěstounské rodiny

	Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do pěstounské péče				Vztah k dítěti		
	k 1.1. sledovaného roku	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	celkem k 31.12. sledovaného roku	prarodiče	jiní příbuzní	cizí
Pěstounská péče	8904	1688	1290	9302	4722	1511	3083

C. Počet pěstounských rodin vzhledem k počtu dětí

	Počet dětí svěřených do pěstounské péče v rodině						
	1	2	3	4	5	6	7 a více
Počet rodin	5487	1195	333	123	40	12	13

D. Žadatelé o náhradní rodinnou péči

	Počet podaných žádostí o NRP			První kontakt s dítětem za sledovaný rok	Vztah k dítěti		
	Nevyřízených k 1. 1.	Podaných za sledovaný rok	Nevyřízených k 31. 12.		prarodiče	Jiní příbuzní	cizí
žadatelé o osvojení	2414	673	2359	423	X	18	935
Z toho cizinec s hlášeným pobytem na území ČR	41	19	34	6	X	0	20
Žadatelé o pěstounskou péči	712	703	831	419	290	68	436
Žadatelé podle § 78 zákona o rodině	48	337	43	234	153	66	100
Žadatelé podle § 45 zákona o rodině	109	817	103	503	579	155	57
Celkem	3283	2530	3336	1579	1022	289	1528